

428

ВАСПИТНА БИБЛИОТЕКА „НАРОДНОГ ПРОСВЕТИТЕЉА“

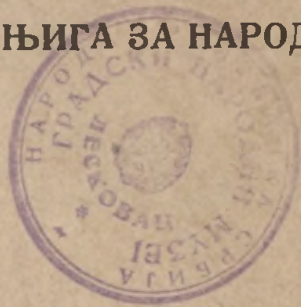
КЊИГА ПРВА

СР. ДИНИЋ

НАРОДНИ

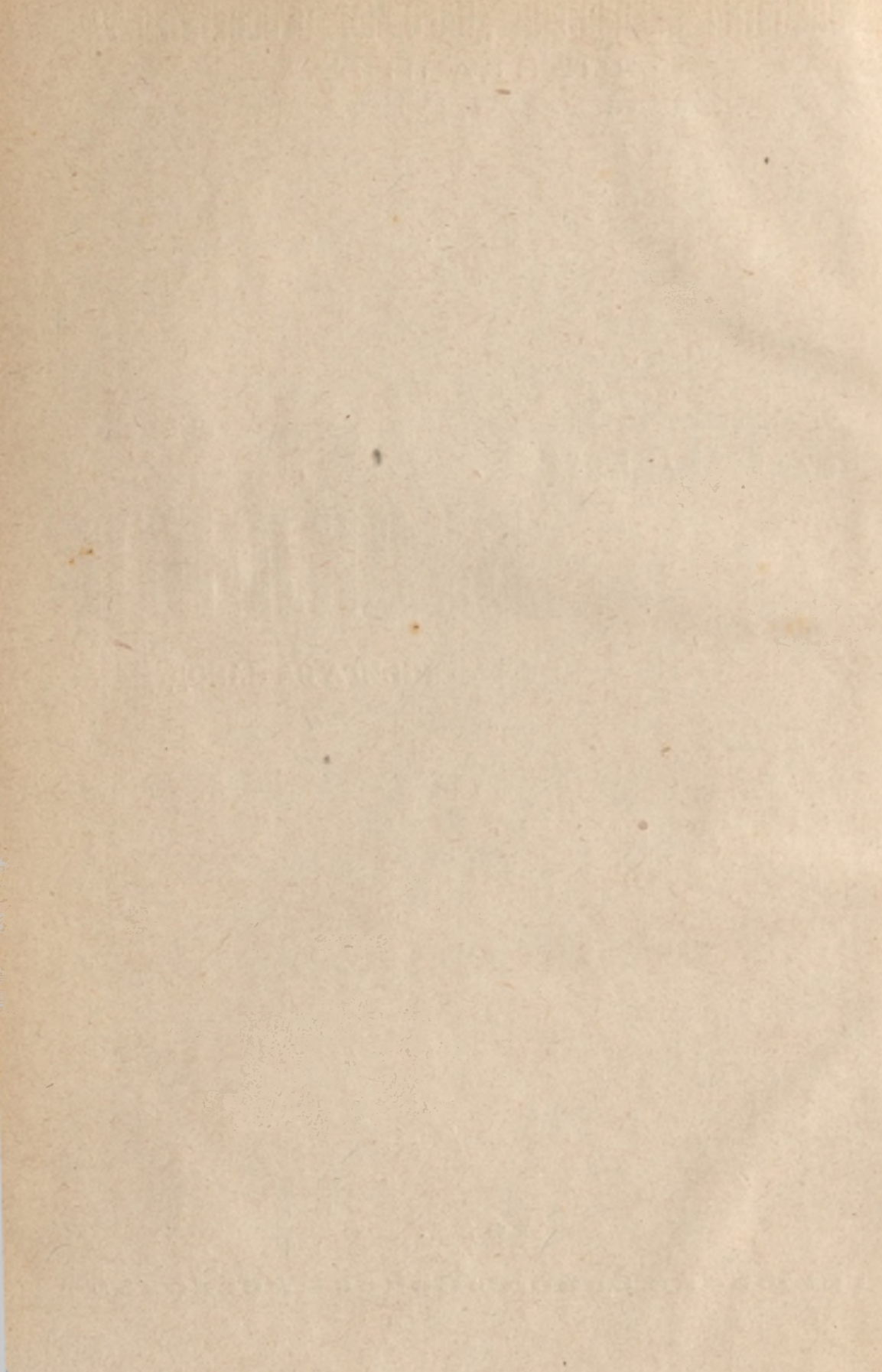
БУДИЛНИК

— КЊИГА ЗА НАРОД —

1931.

Графички Завод »Соко« — Лесковац

НАША РЕЧ!

(Прича за предговор овој књизи)

Седео сам једнога дана у оној кафани, где се скупљају мајстори зидари, озго са планине, очекујући једнога од њих за неки посао.

Па како су ми били многи познаници из среза власотиначког, где сам био школски надзорник пре и после рата, то се почеше скупљати око мене поједини познаници од њих, а међу њима и Дејан из Млацишта, на „здрово живо“ и још уз то неку лепу реч.

— Па како си ми ти Дејане, како школа, како учитељ? упитам га ја.

— Хвала Богу Господине надзорниче, добро је да не може боље бити. Имамо учитеља, деца ни иду у школу. Сад нема деца да нам зебу идући чак у Црну Траву или Рупље, но ту пред кућом. Велики спомен ти подиже што ни отвори школу.

— Чудо ми је како ви за тако кратко време подигосте школу.

— Е, мој Господине, знате ли шта је нама подигло школу: она *ваша реч* у Црној Трави. Били смо нас неколицина тамо, из нашега села. Па чим смо чули шта сте оним људима изговорили за њину школу, одмах смо се дигли и одредили плац и почели скупљани прилоге. Толико нас је запалила ваша реч у Црној Трави. Тада смо видели да сте ви мајстор а не ми. Ми знамо и да зидамо и да малтеришемо, и сви смо мајстори, али док се није ваша реч чула за школу, ми се нисмо сетили да је подижемо. Значи да сте ви мајстор над мајсторима, а ми само мајстори.

*

Чувши ове искрене речи овога честитог човека, и помисливши на то да сам са том истом мојом *речи* за кратко време отворио још 11 школа у срезу власотиначком, мени паде на памет и оно друго мишљење *о речи*, од људи, који мисле да реч трује и убија и да народу треба показивати, како ће шта да ради, а не причати му. То значи да би корисније било да ми припашемо кецељу и да узмемо у руке чекић и ренде па да учимо народ појединим занатима, него ли да му причамо. И кад нам треба какав занат да научимо ми ћемо отићи мајстору и научити. А где ћемо наћи мајстора који ће нас научити како се треба опходити у животу и како треба живети са људима у друштву. А то је занат који треба свакоме подједнако па ма што

он радио. Значи да нама свима треба један *заједнички* учитељ који се зове *Просветитељ*, па ма шта ми радили посебице.

Видели смо из горње приче да наша *реч* подиже куће, палате, цркве, школе и ако ми не знамо ни једну циглу да узидamo у зид. На другом месту *реч* из Христових уста је дизала мртве из гроба, слепима вид давала, хроне усправљала на ноге. А Св Писмо у свом почетку каже: „У почетку беше *реч* и *реч* беше у Бога и Бог беше *реч*. И све је кроз њу створено. И ништа није без ње постало“. (Еванђење по Јовану I-1.)

Значи да је све на овом свету постало од *речи* и да је и Бог почео своје велико дело стварања са *речју*. И сви велики мислиоци и творци новог живота почињали су са *речју*. Како можемо и ми друкчије да радимо него и ми са *речју*. Ми нисмо грлати да се чујемо далеко, али смо грлати да се чујемо у нашој кући.

Верујући *нашој речи* и њеној моћној снази као и сви други проповедници и просветитељи, ми пуштамо кроз ову књигу нашу *реч*, надајући се да ће многи читаоци у њој наћи по једно зрнце бисера за свој живот, које ће их научити, да не гледају само у крупне ствари живота, већ и у ситне појаве његове. Јер крупан камен на путу лако је видети и обични га, али људи често пута о мали камичак преврну кола.

Ми имамо једног тешког болесника над којим се ређају лекари већ 100 година и никако да га исправе на ноге. Тај се болесник зове *народна непросвећеност*.

Ми имамо једну државу у којој се кука од много књига и листова, а ти што највише кукају они их најмање и читају.

Ми имамо много наших села где школе и цркве постоје већ 100 година, па се сељаци још криво куну, не дижу се са карташких столова по кафанама (о пијанчењу и да не говоримо), из суднице не излазе због парничења и посведневно пуне деловодне протоколе првостепених судова.

Ми знамо једну земљу у којој се врло много говори о просвети и васпитању, а нигде веће жалбе на непросвећеност и невоспитаност него у њој.

Ми знамо једну земљу у којој се пресвећеност и васпитање код појединаца чувају као униформа за празнике и употребљавају само са парадне прилике.

Ми знамо једну земљу у којој се сеје култура а ничу содоми и гомори, пре времена и ако знамо да је то неминовна последица сваке цивилизације да са њом упоредо иде и Вавилон.

Јели то право стање просвећености што се зове лажна образованост. И јесу ли излишни они људи који подижу свој глас против такве злоупотребе и изопачавања просвећености и који хоће да скину фирму са свију оних дућана у којима нема те робе што се зове васпитање.

Јер ми се сви, који више који мање бавимо тим послом. Ко би спорио оцу да васпитава сина и мајци да васпитава кћер. Ко ли сваком *старијем* да васпитава *млађег* од себе. Онда је потребно да бар приближно знамо нешто о тој науци што се зове наука о васпитању. Ето то ће бити један од главних задатака ове књиге: тумачење и популарисање васпитних поука и разрађивање појединих васпитних питања.

За науку о васпитању то је потребније, него ли за ма коју другу науку. Јер човек може и не знати нешто из других области наука, од тога се неће сваки пут зестидети. Али кад се у друштву покаже невоспитан, то му не служи за углед.

Не треба се заваравати статистичким цифрама кад живот сасвим друго показује. Број школа није израз народне просвећености. већ оно што се види у животу. А оно што се тамо види још је далеко од праве просвећености.

Свет пати од разних беда у животу, срди се, виче, ропће, оптужује. Од рођења до смрти незадовољан је својим животом и тражи поправку свога стања. Али беда коју стварају рђаве материјалне и друштвене прилике није ни приближна оној коју ствара рђаво васпитање. Људи и не виде да много више пате од рђавог васпитања него ли од туберкулозе, куге и колере. Јер ове болести дођу па и прођу, а рђаво васпитање увек је ту. О тој беди се најмање и пише и говори. А она је авет која прати сваку кућу, породицу и друштво. То је шуга која сврби, а људи не умеју да је отресу. Иду под именом здравих а у ствари су болесни. То је хронична болест нашега доба од врха до дна.

Прост свет и што има лепог васпитања, то је више ствар његове домаће религије и породичне традиције, него ли утицај систематског модерног васпитања. Али се утицајем садашњице и из тога колосека изашло. Изашло се из *старе* куће, да би се ушло у *нову*, па се нова још није саградила и остало се на улици. Пољуљани су домаћи ауторитети, а друштвени и државни још више. Патријархални односи у породици изгубили се, а новим још нису замењени, Растројство и лутање свуда, баш на полазној тачци живота.

Осетило се да ни интелегенција, која треба да предводи народ, нема довољно тога најелементарнијег домаћег васпитања. Народ то види, осећа, резонује, разочарава се, деморалише се. Па зашто да се обмањујемо оним што још нисмо. Зашто не би смо потражили озбиљнијег лека тој недаћи што се зове рђаво васпитање. Зашто се не бисмо постарали за боље васпитану интелегенцију, да бисмо после брже добили и цео народ васпитан. О једном учитељу или свештенику у селу, годинама се прича и добро и зло. Каква срећа кад се само добро прича, а каква несрећа кад се зло

прича. При том све се окреће око његовог доброг или лошег васпитања.

У нашој земљи имаће ваљда преко 20.000 професионалних васпитача кори раде на васпитању људи. И, никако да се дође до доброг васпитања. Дају се знања од сваке врсте. У томе смо, може се рећи толико олмакли да данас и сељаци знају шта значе речи: *алкохол, кисеоник, култура, хигијена, дискусија, полишка, репушација агрономија и ш. д.* А прилично школовани људи не знају шта значи реч *педагогија*.

То значи да смо ми на свима пољима много више урадили, него ли на пољу народног васпитања.

Воде се празни разговори толико година око уређења просвете а стоји се на једном месту. Народ у масама још неписмен, губи све више веру у оне који га воде и просвећују. О томе имамо и сувише доказа.

Желећи да зауставимо то духовно дремање у народу, ми подижемо свој глас кроз ову књигу да помогнемо свима онима који су почели тај пут да крче ка поправци тога стања.

Јер нашу државу неће очувати само војска и материјално богатство већ и добро васпитање њених грађана. Ми имамо пуно примера да наведемо где су поједине државе имале и добру војску и материјално богатство, па су пропадале због рђавог васпитања својих грађана. Васпитање је дакле једна трећа одбрамбена сила народна, коју никакав непријатељ не може уништити. Национализи је и патриотски разлог да радимо на њему.

Писац.

Народни будилник

„Ја сам Вићентије Савић, народни будилник у пензији“. Тако се скоро сваком трећем човеку престављао чика Вићентије Савић, учитељ у пензији. И онда разуме се на тако необичну претставку морало је да следује и питање: ко будилник и какав будилник? И радознало слушање:

— Епа видите отпочиње одмах чика Вића, не чекајући два пут да се пита. Кад човек несрећним случајем, болешћу или ма којим узроком, обневиди, оћорави, ослепи он је онда слеп за навек. И то је зао удес и тешка несрећа за једног човека. Њега морају други да воде. И он увек зависи од воље и ћуди свога путовође. То је оно што се каже слепац од невоље. А они који га воде зову се слепчовође.

Кад човек има здраве очи, па гледа у слова, али их не распознаје, зато што је неписмен, он је онда слеп код очију. Тако бар неписмен човек за себе каже.

Кад човек гледа у слова и распознаје их, што ће рећи уме да чита, али не разуме оно шта пише, он је онда још само обичан *букварац*.

Кад човек уме да чита и уме да разуме што чита, а *неће* да чита, онда је он *имунизиран* од просвећивања и *писмени* *аналфабет*.

Кад човек има здраве очи, па гледа у неку ствар, а не види је, онда се каже да је он *расејан*. Кад човек удара ногом у столицу на сред собе, а не сећа се да је уклони у крај, онда се каже да је он *културно слеп*. Кад некоме шкрипе врата годинаме на кући, а он се не сећа да их подмаже, онда се каже да је он *културно глув*. Кад жена не зна где јој је игла да нешто на брзу руку прошије и пукне јој цело пре подне тражећи је, она је требала прво да се научи како се остављају и чувају ствари па онда да учи да шије. Кад цело једно село трпи да га један поток засипа и носи, а не сећа се да га спречи, оно је још неспособно за културни живот. Кад понеки сељаци окрећу куће леђима друму, они још живе у заблуди да унутрашњост куће треба да буде стално у нереду. Кад се по нека жена застиди што сте јој изненада банули у кућу, то је зато што живи у заблуди да кућа треба да јој буде уређена само 3—4 пут у години.

Ето то су све *културна слапила*. Али има нешто још теже и неутешније и од тога. Кад човек нешто *тражи*, па кад га добије, онда га *не прима*, онда је то врхунац слепила и отпорност према култури.

Јеврејски народ молио је Бога 1000 година да му пошаље Месију. Кад му га је Бог послао, он га је распео на крст.

Наш народ молио је државу 100 година да му да писменост, да не буде више „ћорав код очију“. Кад му је држава подигла школу пред кућом, он моли да му дете не иде у школу.

Сиротиња сеоска роптала је годинама што јој се не указује никаква помоћ. Кад јој је држава ставила на расположење земљорадничке задруге, она се уписала само 20% у те задруге, а 80% остало је и даље да нариче над својом бедом.

Кад болесник неће сам да се лечи, ко може да га излечи?

Гледао сам једнога сељака са пуним грудима ордена за храброст из рата. А док сам му ушао у кући једва сам прескочио једну бару. Хтео сам да му кажем: па зар ти победи три царства, у рату, а сад неможеш да победиш једну бару пред твојом кућом.

Има једно слепило, које вековима прати наш народ као нека коб, ваљда као последица ропства, то је *културно слепило*, да гледа а не види, да многе ствари гледа само са једним оком, или да уопште неће ни да гледа. Треба да прођу још многе године па да се од тога „ћоравила“ излечи и прогледа...

Ето с таквим људима сам целога века имао посла са окатим слепцима, културно глувима, са лицима који будни спавају, који жмуре где треба да гледају. Нису слепи само они који не виде него и они који виде. Диоген је тражио фењером по улицама атинским човека. А није се сетио да тражи *окатог човека*, јер д ових на другој страни *окатих слепаца* било много више од правих слепаца. Слеповођа има две врсте, они који воде праве слепце и они који воде окате. У те друге спадали су Диогон, Сократ и други видовити народни пророци и просветитељи. Њихова реч је отворила очи слепцима и провртела уши глувима. И које год хтео да их слуша он је прогледао и прочуо. Они су били будулници народни који су будили, соколили потстрекивали.

А шта смо друго ми радили него то исто, будили, ударали у јутарње звоно и отварали очи, онима који не умеју да гледају и који жмуре. Јер ми имамо и „слепих мишева“ који умеју да гледају само у ноћну светлост а у дневну не. Колико треба времена и замуке њих научити да гледају у дневну светлост. Па имамо људи големих и гордих, који имају очи да виде слона а немају очи да виде малог мравца шта он ради. Колико треба томе мраву рада на свом мравиљаку док успе да скрене пажњу тих великих очију на његов рад.

Колико би села па и читавих вароши спавало ко зна докле, да се није нашао неки *будилник* да их пробуди.

Од чега људи живе?

— Гледај ти од чега живиш, а остави књиге и та зановетања око њих — рече Тврдоје Главинић своме суседу Светомиру, који беше дошао код њега да му понуди једну књигу на читање.

— Па добро, од чега људи живе? — запита га Светомир.

— Зна се од чега: од хлеба, воде и ваздуха. То је оно без чега се не може, без књиге се може. То је луксуз. То је занимање за беспосличаре.

Добро, кад ти тако кажеш онда хоћеш ли да саслушаш ову причу:

У Једном селу живљаху два брата. један се зваше Градоје, а други Радоје. Градоје бејаше старији и паметнији, а Радоје млађи и лакомисленији. Градоје знађаше да више привреди а мање потроши. А Радоје да више потроши а мање заради. Та разлика међу њима се ништа није осећала док су били заједно у једној кући. Али кад се поделише после извесног времена Радоје брзо осироте и дође на братњева врата и рече:

— Брате Градоје ја и ти поделисмо имање, што нам је отац оставио, али *Памеш* не поделисмо. Како то ми имадо смо једнака имања кад се поделисмо, па сад ја немам ништа а ти удвостручи твоје имање. Мора бити да си ти сам зграбио *памеш* што нам је од оца остала, а мени ниси оставио ништа.

— Може бити, рече Градоје, ја сам узимао од оца памети колико ми је год требало, могао си и ти, зашта ниси? Није доцкан да то и сад учиниш.

— Јесте, рече Тврдоје, то тако књиге причају, али данас кад влада *радио* књиге немају никакве вредности. Ја данас отиднем на радио и слушавам науку из прве руке, шта ће ми књига?

— Видим ја да ти спадаш у ред оних болесника, којима доктори не могу помоћи, него кад исцрпу све лекове, онда их упућују на Бога. И ја тебе упућујем на Бога да те он увери да су књиге потребне човеку — рече Светомир и оде својој кући.

Сутрадан дотрча Тврдоје Светомировој кући сав задуван и зацвиле:

— Светомире брате, дете ми ујела змија и то опасна шарка. Знаш ли што год о томе?

— Иди на радио па питај — рече Светомир.

— Та остави радио молим те но види има ли по тим твојим књигама нешто о томе.

— Не бој се има о томе у мојим књигама — рече Светомир и брзо нађе књигу: *Брза помоћ у несрећним случајевима.*

Кад прочита шта треба радити при уједу змије, одмах се дадоше на посао и спасоше дете.

— Ето видиш књига ти спасе дете, а ти кажеш не треба ти књига — рече победоносно Светомир.

— Јесте брате, и хвала ти. У праву си рече Тврдоје и одмах се уписа у народну књижницу и читаоницу, И направи орманчић у кући, за чување књига и рече: *Имам један амбар за жишо, а ово ми је амбар за памеш.*

У чему је наша сила

или

Шта се хоће са народним просвећивањем?

Свакога дана ми гледамо где сваки трећи човек хуче и тешко уздише до дна душе, ропће и жали се на свој живот. Криви увек некога трећега за такав живот свој, а никако му не пада на ум да томе потражи мало узрока и у себи самом.

Истина, може да буде то да човеку отежа живот. Али може ли бити живота без тешкоћа и тешкоћа без живота. Где су људи ту је и живот. А где је живот ту су и тешкоће.

Просвета има првенствени задатак да тај живот олакша човеку. Друго, да га научи да тај живот уме да сноси и онда кад је он тежак. И треће, да му покаже пут ка бољем животу.

Није просвећен онај човек који много зна о свему другом, а у животу не уме да се окрене. Није просвећен ни онај, који је у писмености писмен, а у животу неписмен. Писменост могу да науче и дивљаци,

Просвећеност је нешто дубље и даље од обичне писмености.

Толико пута смо добијали питање од појединих људи из народа: докле траје учење појединих наука, докле човек треба да се учи па да буде потпуно научен и уопште докле треба да траје просвећивање човека? И ако народ сам даје одговор на то питање: човек се учи док је жив. Те би и то питање изгледало налик на ова детињска питања: докле ће тећи реке, докле ће падати киша, где је крај света? Докле траје живота дотле ће трајати и учење. Али да би смо то боље разумели да узмемо овакве случајеве:

Човек кад се наједе, мисли више му никад неће требати хлеб. А после 4 -- 5 сати он је опет гладан. Кад сељак обере њиву у јесен и напуни кош, чини му се да се никад више не мора вратити у њу. Кад дође пролеће, он мора опет да оре. Кад неки младић сврши једну школу, чини му се да је задобио цео свет. А кад прође кроз живот он онда види

да му још треба учити. Кад човек прочита једну лепу књигу, мисли, да је као војсковођа задобио једну лепу победу. Али чим прође неко време, он осети опет неку празнину и тражи другу књигу, да чита. И никад краја. Ето у томе се састоји просвећивање. Оно тече као вода. Једна вода отиче, друга нова долази.

Ко тако схвати своје просвећивање он неће рећи: ја сам свршио ту и ту школу и више ми ништа не треба. Или ја сам прочитао ту и ту књигу и више ми друга не треба. Са таквим људима не би никад ни било речи о народном просвећивању. Јер просвећивање постоји због људи, а не због књига. Књига је само средство, а човек је тај који треба да уме да је искористи. Просвећивање нема краја. И ко у њему тражи крај, неће га никад наћи. Човек је путник целог века и просвећивање иде заједно с њим.

Врло је опасно бити сујетан и уображен, па не примати ништа. Код таквих људи просвећивање је доиста нашло свој крај. Али на такве оно и не рачуна, већ на оне који личе на земљу, која је увек жедна воде и која увек доноси плода. Ето, у томе лежи сва бескрајност народног просвећивања.

Кад бела жена роди црно дете, сви се чуде како је то могло бити. Кад роди дете са две главе или три руке, опет се чуде јер је то наказа.

А кад добар отац и добра мајка стекну неваљалца сина, слабо се ко чуди. Јер знају да то није немогуће и да су те појаве толико честе да више и нису за чуђење. Значи, телесне су наказе ретке зато им се људи чуде, А васпитне обична ствар.

Али да пођемо даље:

Кад се човек угрува негде, посече, позледи, разбије нос, главу, сви притрче да му се нађу у помоћ, јер је човек пострадао.

А кад се неко угрува морално, то јест, кад направи неку глупост у друштву и одголити своју невоспитаност, нико му не притрчава у помоћ. Јер се таквим очима гледа у васпитање. Васпитање је за људе индиферентна ствар, а није дужност.

Тако су људи били равнодушни некада и према појединим болестима. Богиње на пример косиле су људе, као сад куга и колера. Они су слегали раменима и говорили: шта Бог остави. Данас се они херојски бране од болести тела. Али су још равнодушни према болести, душе, то јест, према невоспитаности.

Вежите прст и пођите улицом, колико људи сретнете, толико ћете лека сазнати. А потражите ли неки савет, од 100 људи двојица или тројица, ако вам га даду, а 97 ће вам рећи: како вас Бог учи,

То је први задатак науке о напитању, да увери људе о *потреби* васпитања. А како ће она то да изврши кад народ

још ни њено име не познаје, И у обичним занатима машинерија једна са којом хоће неки предмет да се израђује, мора се претходно добро познавати.

Наша машинерија са којом ми хоћемо да стварамо људе, зове се педагогија, или нашим језиком наука о васпитању. Она има услов да буде неразумљива у колико је претстављена голим речима и разумљива у колико се ослања на живот и очигледност,

Али баш зато што је њена главна подлога психологија-наука о души човековој, она пати много од нејасности и непотпуности и налази се увек у могућности да буде неразумљива, нарочито ширим народним слојевима, који нису посвећени дубље у њеним детаљима. Зато је ти елементи ни из близа не познају. Али баш зато она тек има да тражи своје тумаче и популаризаторе, ако се хоће да народ има вајде од ње.

Свето писмо је баш једна протумачена и највише популарисана наука на свету. Па ипак над свима већим универзитетима светским постоје читаве катедре за његово тумачење.

А шта треба да кажемо за педагогију која ни имена свога нема на народном језику и она има своје прапочетке и прапретке, као и друге науке. По једнима, она почиње од детета, па чак и од мајчине утробе. По религиским филозофима, васпитање је почело још пре створења света, у оној истој сили која је имала план и смисао за стварање света.

У историји човечанства од кад се зна за свесног човека, чим се човек освестио из дивљачког стања и рекао себи: ово треба да радим а оово не треба, из њега је проговорило васпитање.

У сваком случају васпитање почиње оданде одакле почне. За нас је у школској педагогији полазна тачка *дете*, јер стварно од њега почињемо. Као што је у социјалној педагогији полазна тачка *човек*.

То је други задатак науке о васпитању да прецизира и формулише свој почетак, А трећи је да организује свој рад на каквој бољој основи, како неби више трпела поразе и гледала свој неуспех на сваком кораку.

Да би то постигла, она мора предходно своје велике монете (принципе и проблеме) да раздроби у ситније монете грошеве и динаре, који ће моћи у народу да раде. То јест она се мора претходно растумачити и разјаснити, па онда да се пусти у рад. То важи како за оне који стручно раде, тако и за васпитне добровољце.

Наш народ, поред тога што има своју урођену доазу домаћег васпитања, која му представља једну драгоцену, неисцрпну и још неискоришћену сировину још сматра школу, само као ризницу за давање знања, што у ствари и јесте оваква, каква

је данас. Али живот је показао да знање није исто што и васпитање и да се на васпитању тек има да ради.

И прва тачка њенога рада у том погледу има да буде њена организација, колико на научној, толико на националној основи.

Ми немамо ни војне, ни власничке силе, па немамо ни материјалне, да владамо светом. Али имамо једну другу силу, која је јача од сваке друге силе, то смо ми сами. А ко смо ми?

Ми смо оно биће Божје, за које се зна да може да *хоће*, и може да *може*. Од те силе куд ћете веће.

Сећам се једнога човека који говораше једном у друштву: Ја сам сила! Јер је био пијан! И тада му је цео свет био добар. И тада му је сва земља била равна. И тада он није захтевао ни од кога ништа. И тада он није кривио ни кога ништа. Јер је сам за себе био највећа сила! Али кад се је истрезнио, онда је видео да сва земља није равна, да сви људи нису добри, да он није никаква сила. И почео да размишља и долази до сазнања да се до силе не долази пићем, него сасвим другим путем.

А гледао сам опет другога човека, који је био пијан и онда кад је био трезан, зато што је знао шта хоће што му је посао ишао добро и што је био задовољан сам собом. Зато је он певао и смејао се кад се нико не смеје. И у томе је био права сила. Пронаћи самога себе на тај начин, своје вредности и своје способности, то је исто што и пронаћи златан мајдан. То је доиста једна сила!

А кад човек неће ни да пита за самога себе, може ли он да буде сила. Један човек говораше једном у друштву: Од свију бораба које сам имао у животу, најтежа ми је била борба са мном! Од свију непријатеља које сам имао да савладајујем, најтеже ми је било савладати себе. И доиста, онај који је успео да победи прво самога себе, он је победилац, он је највећа сила. А та се сила налази у сваком човеку, само ко хоће да је употреби.

Ето, то је права сила наша, коју не морамо ни од кога тражити. И коју, ако је нисмо рођењем донели на свет, можемо је добити путем просвећивања.

Кокош *какоће* зато што је снела јаје. Кад не носи јаја, она ћути. И у томе се састоји њена сила, што више јаја снесе, то веће *кокоћање*. А има људи који никад ништа не дају а вичу. То су кокоши, које какоћу без јаја. Има и таквих људи, који у веку свега једну добру ствар учине, па после да заглухну уши другима својом виком. То су кокоши, које носе свега једно јаје годишње, па целе године лармају. Али свет тражи *носиље* а не лармацике.

И. људи, који хоће са нерадом да се протуре као радници, брзо се прочују као такви, и изгубе сваки уплив у

друштву. Јер бунар који се не принавља живом водом, брзо пресуши и из њега нико не тражи воде да пије.

У томе лежи сва сила овога света, у сопственој снази, у својим очима, у својим ушима и у својој радљивости. Ко мисли да ће прочитањем свега једне књиге у животу, постати просвећен човек, он личи на пресушени бунар, или на кокош с једним јајетом на годину. А то зацело ни један човек не би себи пожелео. Напротив: сталним допуњавањем самога себе, читањем и истраживањем душевним и телесним путем својих рођених сила, то је циљ правога човека.

Мудре изреке

Младић до 20 година мисли да је паметнији од оца.

Млад човек од 20—30 година мисли да зна колико и његов отац.

Човек од 30—40 година почиње увиђати да његов отац више од њега зна.

Деца кад одрасту увек се стиде неких својих поступака из детињства према родитељима. Али се дешава да се и родитељи стиде неких својих непромишљених поступака према својој деци.

Сваки писмен човек треба да прочита дневно бар онолико реченица колико тога дана залогоја хлеба прогута.

Писмен човек може имати онолико учитеља колико књига прочита и онолико пријатеља колико књига купи.

Човек који чита не може имати страсти. Али је већа страст код људи што воле више да разговарају него ли да читају.

Навала књига изгледа да је велика само зато, што књиге падају на мали број људи који их читају.

Људи на дуван и пиће, деца на шећерлеме, жене на помадерење, а за књиге не остаде ништа.

Речи су као угљен, сумпор и шалитра, који елементи сваки за себе не чине ништа. Али кад се сразмерно саставе, онда од њих постаје барут који пуца!

Не верујте много онима који лепо зборе, а рђаво творе, јер лице на девојке које заносе лепотом, а кад им се приближите, заудара им из уста.

ОТАЏБИНА И СЛОБОДА

Пут ка величини

— При освећењу једног споменика захвалности —

Чудновата је грађевина пред којом смо се скупили. У њој су се слили : и песма и плач, и радост и жалост, и горчина и сласт и понижење и понос. Била је ноћ кад је она почела да се зида 1914. а завршила се тек данас. И тада су звона црквена звонила. И тада су добоши лупали на узбуну. И тада је све изашло из куће и мало и велико и старо и младо. И све је било узбуђено и узрујано. И сви су знали шта ће бити и сви нису знали шта ће бити. Стари су бринули и уздисали. Млади су певали. Деца су се играла. А над њима су лебдили стихови неумрлог песника ;

Младо влаће повијај класове
Пре времена дошла ти је жетва

И то се све слило у једну бронзу која ће вековима причати покољењима : да ништа скупље нема него дати свој живот за другога, а ништа јевтиније него таквим жртвама рећи : хвала!

Има један камен у Грчкој на коме стоји још много година пре Христа један овакав натпис: „Иди путниче и кажи у Јелали да смо сви ми овде славно пали за отаџбину“. А колико има још таквих каменова само из последњег рата у нашој земљи.

И кад се цела земља претвори у музеј од споменика захвалности, и кад се хиљадугодишња борба и сан претворише у стварност и кад нас неки заблудели синови и после свега тога запиташе: шта кошта та ваша крв проливена за Јединство ми им одговарисмо :

За браћу ништа,
За непријатеље кошта много!

Зар има те цене којом би се крв могла платити. Херојство је бити храбар човек. Али је и херојство умети бити захвалан херојима. И то је један пут ка величини!

Један дан на Ронају

— Из оних дана националне Голгооте 1915 г. —

Рано ујутру све је опет било на ногама и у покрету. По врховима и осојима дубок снег, а по путу поледица или блато од силних пролаза. Све опет закрчено, ко хоће брже да прође не може. Траже се нове стазе и проширује се колона падинама планине, чији се усек протеже на 20 км. Али се од стрмих падина нема куда. Мора се ићи долином усека у збијеној колони, преко најгорих сломова и литице. Коњи и волови строваљују се у провалије, живи се извлаче на конопцима, цркнути остају на путу и закрчују пут. Товари се претоварују на друге коње или воловима на рогове, или на леђа, или се просто бацају. Опет лицигирање и одабирање шта да се понесе, а шта да се баци, јер неке коморције стигоше голе душе, опљачкани од Арнаута. Арнаути им одузели волове, све товари и све што у џеповима имзју. И да није била у близини туда српска војска, побили би их. Наста још већа журба, жагор, викање, довикивање и викање за помоћ. Неко виче да му помогну да натовари товар на коња, неко да га очекну. Једна телеграфскиња запала у блато до колена и виче за помоћ. Неко је повуче и спусти на пут као ствар и продужи пут. Ова беше без ципела, путује дакле у чарапама, јер су јој ципеле негде остале у блату. И још само једну велику падину превалити, па се Жљеба опростити. И та огромна лава свега беше се успењала једним делом уз ту попречну падину и почела пребацивати. Док наједанпут зафијукаше пушчана зрна од некуда, некоме више главе, некоме поред ушију, а некоме кроз плућа и срце. *Арнаути напали.* Одговор беше као смртна пресуда свима. А нема се куд, ни напред ни назад. Напред стрма падина, не може се брзо измицати, назад се несме, са стране ивица Жљеба, као из градова из бусије бију Арнаути, а озго аероплан! „Смрт неизбежна!“ помисли сваки кога је мајка родила, а Усуд му доделио да ту прође. Чекали вукови да овце наиђу у овај склоп планински, па онда кидисали. Мало им је била онолика имовина, остављена у Радејевцу и успут доведе, него треба и ово ресто да оставе, што су понели за одржање живота свог, треба их гонити до голе душе, треба их побити! Прас, прас! одлежу њихове брзоменке иза бусија, управо наше брзометке и наша муниција у њиховим рукама. Наши им војници одговарају, погођени падају. Борба, паника, јаук запомагање, комешање, бежање, али се нема куд. Тајац! На милост судби! А посред тога фијукања зрна и тренутног затишја, чу се глас једног одојчета, кога мајка преповијаше под једном буквом. Детињи плач и пушка слаже ли се то! Где је то још било заједно! Али ево овде и одојчад постадоше борци за своју

нацију, не знајући ни сама какву силну и епохалну улогу врше. Па ипак, има ли што грешније, бездушније и свирепије, него напасти гладан, уморан и ненаоружан свет. Али то је урадио један народ. Који? Онај народ који је живео под највећим империјама светским: Римском, Византиском, Српском и Турском и није био способен ниједну њихову културу да прими, који је за владе Турског Царства убијао и уништавао Српски Народ у Старој Србији и опустео и подивљао ту целу некада културну земљу.

Мртви остадоше, где је ко пао да захвале Арнаутима на гостопримству, а остали после обостраног пушкарања, са очајничким напорима пребацише се преко те паклене стрмени, пошто побацаше све теже ствари и велики број коња и волова. Један господин остави и коња и товар па оде да тражи заклон од куршума. А један војник, навикнут на музику од куршума, купи пасуљ са једне гомиле, што је неко просуо, и меће у своју торбу, шапаћући уморан: „Ако останем жив треба ми јести, ако погинем, нек виде да сам имао нешто код себе“. Један бежанац од две торбе бира коју да баци, а коју да понесе. Док беше мука успети се на врх падине, сад још већа мука сићи у другу провалију и дохватити се каменитог пута на дну просека планинског. Литице и козје стазе још стрменије и кршније. Читави чопори волова сурвавају се у бездан Арнаутима и гаврановима за храну. Ревносни војници и коње и волове свлаче низ литице као џакове. И опет по путу сијасет побацаних ствари. И још један конак у планини. И опет крај ватре помрли и сагорели војници, поред којих пролазе утучени и обамрли путници као поред обореног дрвља. Нема хране, па нема ни воде, још веће зло. Хај топи снег у тигањима и порцијама и разгаљуј жеђ. Немоћни рањени јече и вичу за помоћ. Један војник вуче се на задњици са пребијеним ногама да не би пао арнаутима жив у руке. Попадали коњи још се праћакају и покушавају да се извуку. Неке чете пешадије враћају се натраг у сусрет Арнаутима да заштите збег и наилазе на безброј лешева војничких и бежанијских, огољених до голе душе. Све је поскидано са њих па и кошуље. Војници, официри, чиновници, жене, деца леже потпуно наги без икаквог реда, жене још са расплетеним косама, јер су арнаути и у коси тражили „сакривено благо“. Све се то гледа без икаквог ишчуђавања. „Погинуо тај и тај“. Ништа даље. Сад је време чудити се ко оста жив. Неке мајке изгубиле децу у шипрагу, па цвиле и траже их. По неко само дете стоји на стази и плаче, не зна где су му родитељи. По неко мало и залутало дете војници воде за руку чији су родитељи погинули и остали. Маса света распртала се по каменару и шипразима и не може још да се прибере. Један мртав коморција лежи крај угашене ватре, опремљен потпуно за сахрану. Неки му друг саставио руке и заклопио очи, па

оставио да га сахрани ко буде имао времена. Једна баба иде боса и скоро нага, пошто су јој Арнаути скинули и обућу с ногу, благодарећи Богу, што је остала жива.

Настаје пут каменит, кршевит. Шиљасти белутци, као да су намерно никли из земље да отежавају и пркосе уморним путницима, који се журе, спотичу падају и дижу се и изједна питају „је ли близу Рожај?“ као да их тамо чека Србија и као да неће даље ићи. А оно пуста жеља да се што пре стигне до намењене тачке за одмор и преноћиште. Изнемогли коњи падају и остају ту. Гавранови над њима гракћу и пирјују сити меса и крви људске и коњске. И цели дан само такав пут. Док једва сиђосмо у Рожај, у залазак сунчев крај хучнога Ибра, колевке прве српске државе. Ту је близу његово врело бурно и хучно као заморена српска душа. За тренут ока поникоше логори по рожајском пољу где попада све као снопље на мокру и голу земљу и уз пенушаво хуање Ибра предаде се сну, да ужива спасење своје из Жљебча и чељусти арнаутске.

Молитва српских ратника

— у тешким часовима повлачења 1915 год. —

О Боже наш велики и силни
 Дедова наших заштито вековна,
 Што нам даде моћ да те познамо,
 Кад без отаџбине, остадосмо ми.
 И осетисмо сву беду, бол и уздисај;
 Кажи нам докле ће да траје овај страшни пут,
 Или нашој патњи учини једном крај.
 Буди нам од сада једина нада Ти
 Теби се и дан и ноћ плачући молимо ми!

На водама јонским

— војничко писмо —

Драги мој Симо,

Да ти одговорим на твоје писмо и питање: како се ми овамо осећамо? Овамо је лепо време; у сред зиме пролеће. Истина, честа киша нам је досађивала; али је и то престало. Време се стално пролепшава и увелико осетио приморски пролетњи дах. Наши су логори под самим маслинама и поморанџама. Трава се зелени као код нас у мају, а море нас запљускује са свију страна. Негде је обала блага и песковита, а негде стрма и кршна. Више пута седимо на обали и

посматрамо плаво море и по њему лађе како крстаре тамо и амо и таласе како ударају у обале и испирају оно сунђерасто камење, од чега је постало бодљикаво као јеж, да преко њега босом ногом не можеш крочити. Ја сам га дуго посматрао и више пут рекао: „Боже мој, и наша српска исмучена душа личи на ово бодљикаво камење. Јер као што је ово камење од удара морских валова постало овако шкриљасто и рапаво, тако је и наша душа, од борбе са непријатељем, постала као ово излокано морско камење, о које се свачија лобања има разбити, ко се још једном посуне на њега. Тoliko смо ми, мој синовче, озлојеђени на непријатеље, који нас онако немилосрдно изагнаше из наше лепе Отаџбине и доведоше у ове земље, истина, лепе, али туђе. Па ипак, и поред све ове лепоте овде, нама је милије оно што је наше — не само зато што је наше, него зато што је наше земљиште кудикомо богатије. Јер овде нигде нема нашег Стига, Мачве и плодног Поморавља; нема наших богатих житница, Овај би свет скапао од глади, да му није мора и лађа да му довлаче храну. Зато ја прелећем очима све ове лепоте и бацам поглед тамо преко сињег мора у оне кршне стене епирске и албанске, тражећи, преко њихових повијараца, нашу лепу домовину, певајући јој сваког дана са мојим друговима ону омиљену песму:

„Домовино моја мила,
 Како си ми сада хој!
 Ох што немам лака крила
 Дат' обићем доме мој.
 Сад тек љубим поља твоја,
 Од кад туђи газим крај
 За тобом ме мори боља,
 Ти си сину твоме рај!“

Вредило би само да дођеш у вече, да чујеш жагор наших војника, да видиш како су поново оживели и освежили се; да чујеш песму, свирку, пиштање лађа и аутомобила и, напослетку, труба, повечерје за спавање. И кад се све утиша и полеже за спавање и кад сваки још будан претура у памети шта се све ово догоди са нама за ово кратко време, онда из наших шатора још одјекује песма:

„Онај облак црнина је,
 Што ти крије дивни стас;
 Овај ветрић мислим да је
 Тужне фруле плачни глас.
 Мирис цвећа мене сећа
 На твој уздах на твој вај,
 Она звезда треперећа
 Пастирске је ватре сјај.“

И тако заћутимо, занети мислима и неверицом да ли је ово сан или јава, шта све ми преживљујемо. Искрено да ти кажем, ја се не смем ни у мислима да вратим истим путем, куда смо ми прешли док смо дошли докле. То све задржавам да причам мојим млађим покољењима, шта смо све ми пропатили, да знају како се скупо тече своје огњиште и слободна Отаџбина.

А кад ујутру устанемо и пођемо послу и учењу, а оно нам опет излазе пред очи слике наше миле домовине и подсећају на успомене живота у њој. Пред нас излазе наше мајке, сеје, нејака браћа и наша мила дечица и изједна вичу: „Кад ћете доћи, кад ћете доћи?“ Зар је једна наша љуба успавала своје дете у тој нади и обећању: „Сутра ће тата да дође“. И колико су јутра наша деца остала гледајући у капију да ли ће доиста отац да дође. И тако, они чезну за нама, и ми за њима. Живимо и једни и други у неодељивој чежњи и нади. Наше је да ту чежњу прекратимо. А дотле док то не буде, ми још понављамо песму:

„Моје очи свуда виде
Лик твој незаборављеп,
Куд год ходим за мном иде
Твојих брда тавни сен.
Докле ово срце бије
Сјаји у њем спомен твој;
Он ће мајко да ме грије
У туђини леденој!“

Ето тако се ми овамо осећамо, мој драги синовче. Али не очајавајмо! Да те потсетим на очу народну изреку: „Свако зло има и своју добру страну“. Ово зло, које је нас снашло има тројакe користи за нас: 1) Осетили смо како је тешко живети без своје Отаџбине; 2) видели смо како живи остали свет; 3) научили смо се још боље љубити своју отаџбину и борити се за њу. Због тога ми једва чекамо да пођемо пут наше Отаџбине, да се још једном окушамо са нашим злотворима, да потражимо наше миле и драге, да осушимо лица сузама уквашена и оживимо срца тугом утучена. Нека би Бог дао да ти ово буде последње посмо од мене са Крфа, и да се ускоро видимо око Вардара и Мораве са песмом:

Тамо далеко крај плава Дунава,
Тамо је земља моја
Тамо је Србија!..

До скорог виђења! Твој стриц

Три најкрупније речи

— Очева порука малолетном сину —

Кад загасимо кроз Албанију оне страшне 1915 године и осетисмо све њене дивљачности и грозоте, ми рекосмо „Благо онима који осподосе кући, а тешко нама, који одосмо смрти у сусрет“. Кад стигосмо на Крф и чусмо шта су Бугари починили по Србији, ми рекосмо: „Благо нама који искочисмо и избегосмо из своје рођене земље, а тешко онима који осподосе“. Није се знало којима је теже било, да ли онима на фронту, или овима код куће. У последњем рату смо сви били борци и ратници: и они на фронту и ови код куће, и стари и млади и велики и мали.

Зато сине мој чуј што ћу ти рећи: кад год пођеш на спавање и кад устанеш од спавања и кад пођеш на рад и кад хоћеш да се веселиш, и кад хоћеш да играш и певаш и кад хоћеш да изађеш из куће слободно и радиш што хоћеш запамти и утуди као молитву: да је било времена кад се све то није смело радити, кад ниси смео изаћи из куће кад ти хоћеш, ни радити шта хоћеш, кад је и твоја кућа и све у њој и цело твоје имање и твој живот био у рукама непријатеља и када је он у свако доба могао одузети и твоје имање и твој живот и када се знало само за речи *страх* и *милост!*

И док је дошло време да се сме живети како се хоће и радити шта се хоће и живети где се хоће, требало је много крви и суза да се пролије и много болова и јаука да издрже. Земља по којој ти сада ходиш, сва је крвљу натопљена. Слобода коју ти сада уживаш само је крвљу и Божјом помоћу откупљена. Благостање у коме се ти сада налазиш, само ти је твоја Отаџбина могла створити. Зато су те три речи најкрупније у нашем језику: *Бог, Отаџбина и Слобода*, Запамти их!

Шумадија.

У историји под Немањинима нигде се не спомиње реч „Шумадија“. Цела просторија насељена Српским Народом делила се на поједине жупе или области: Рашка, Зета, Неретва, Босна, Мачва, Браничево, и т. д. Реч Шумадија је сасвим доцније га порекла. Она је почела да се изговара за време робовања под Турцима, а нарочито за време првих устанака за Ослобођење.

Када су Турци освојили потпуно Србију и када је по том настала велика Сеоба Српског Народа под Патријархом Арсенијем Чарнојевићем (1690), читави крајеви српских про-

24

сторија остали су тако рећи пусти. За пуних 100 година кр-старили су вукови и медведи кроз Србију. Сви споменици не-кадањег живота: цркве, школе, куће, мостови, манастири, градови, путеви, гробља, воденице, рудници, и т. д., остадо-ше рушевине и зарасташе у корову. Турци и Арнаути нису могли тако брзо населити и попунити толике просторије. И оне се ошумише, толико, да готово цела некадашња Србија беше урасла гором. И брда и долине беху покривене зелени-лом као каквим застирачем. Све то је и Срби и Турци називаху *Шумадијом*.

Овде — онде из тих таласастих, пустих и хладовитих српских кућа, ницаху нова села на место старих. Раскопаше се и пронађоше трагови старих насебина. Кроз тај најнасе-љенији крај српски требаше по доста муке Турцима зулум-ћарима и проћи, а камо ли чинити што хоће. И док Турци добијаху све већег апетита за пљачкањем, силовањем и глоб-љењем раје, дотле се Срби досељавањем из Херцеговине, Црне Горе, Косова и Метохије све више сконцентрисаваху у тој Шумадији Богом обдареној свим земаљским богатствима и спремаху за свето и велико дело! Мало по мало, док не изби један велики пламен из тих непрегледних шума, на Орашцу 1804 године. И тада Турци рекоше: устали су Шу-мадинци! Дигла се раја у Шумадији! Цео свет назва то: Шу-мадински устанак! Тај Шумадински Покрет одјекну кроз це-лу Европу и не заустави се до Версаљског Мира!

Ето, зашто је Шумадија велико и звучно име и Шума-динци славни људи!

Али опет да се запитамо: шта је у ствари Шумадија?

Тамо негде око Орашца, Крагујевца и Тополе, где је синула прва варница за слободу, или управо: крагујевачки, руднички, ваљевски, београдски, јагодински и смедеревски округ, или још боље рећи: предео између Западне, Велике Мораве и Саве, била је прва Шумадија, њен ужи и првобит-ни појам, њено језгро. Али се устанак ширио и даље, а с тим и појам о Шумадији, јер нико није правио разлику између ових око Крагујевца, што су први дигли устанак и они на Дрини, Тимоку и Јастрепцу. Цео тај покрет зваше се: *Српски Шумадински Устанак*, а држава од њега створена: *Србија — Шумадија — Слободија!* Тако се певаше у песмама и онда и после и сада. Тако и данас она светли са овим бриљантима у круни својој: *Мишар, Варварин, Делиград, Таково, Љубић, Дубље, Шуматовац, Цер, Космај, Рудник, Кајмакчалан и т. д.* Тако нам и данас она представља огањ живота државног и квасац народне снаге и величине. Тако и једна песма народ-на још пре тога обележаваше границе и домашaje њене:

Ој Мораво моје село равно

Кад си равно што си водоплавно! . . .

Која се пева од *Голије и Карадага* па до *Смедерева, Београда и Пожаревца*; што се само по себи разуме: да *Шумадија обухвата шороречје: Јужне, Западне и Велике Мораве*. Прва је шумадија била *Карађорђева Србија* и *Милошева*, до *Јастрепца*, друга *Краљ Миланова Србија* до *Ристовца* иза *Врања*. И трећа она коју је *Краљ Петар Ослободиоц* повео у *Ослободилачки Рат 1912—18* године, а коју је и видовити песник опевао и обележио овим речима:

*Хеј трубачу с бојне Дрине
Дед' зашрубѝ збор!
Нек одјекну Шар планине
Ловћен, Дурмишор!*

Кала је српска војска пробијала последњи турски отпор на *Куманову 1912* па сишла на *Косово Поље, Скопље и Битољ*, нико није казао: дошли су *Београђани, Пожаревљани, Врањанци*, већ дошла су нам браћа *Шумадинци*! Све се дакле подразумевало *Шумадијом* у предратној *Србији*, од *Београда* до *Врања* па и даље. Цела српска војска носила је карактер и име *Шумадије*. Као таква је побеђивала од *Орашца* до *Кајмакчалана*. Као таква пребродила *Албанију 1915* године. Као таква дојездила из *Солуна 1918* са лаворовим венцем исписаним: *Срби, Хрвати и Словенци један су народ! Живело Јединство!*

И данас се *Србија* подразумева *Шумадијом*, а *Шумадија* *Србијом*. Та су два појма нераздвојна. Кад се говори о *Србијанцима*, то значи да се говори о *Шумадинцима*. *Шумадија* је синоним *Србије*, а *Србија* синоним *Шумадије*. Али је *Шумадија* нешто више и од тога, она је синоним *Јединства*! Јер *Орашац* је хтео, започео и довршио *јединство*! Има ли веће и часније улоге од те!

КОСОВО.

— оно је увек било и остаје наше —

Колико је хорди пронело ту стреле
И хатова бесних зарило копите,
У његове груди пуне крви вреле,
Носећи на себи муљевите свите.
Никад оно није знало име боље,
До за једно име: то *Косово поље*.

И када је крвљу окропљено светом
Из које још жива потопљена хала
Покривена месом *Гази - Местан паше*
Из чељустѝ своје дивље заурлала:
„Ја сам победила, ал је ово ваше“.
И тада је оно било само наше.

Пет векова по том прошли су ко један.
 Султани, везири, паше и кадије
 Што држаше силу и господство, страшно,
 Оце и дервиши и сви Шкипетари;
 Пет векова они говораху гласно:
 „Ми смо отимачи, а не господари“.

И када је крвца из земље проврела,
 Марков топуз гордо из мора изаш'о,
 Кад је сила силу још једанпут срела
 На Косову, где је, Србин круну наш'о.;
 И онда је оно, рекло: „Сваком своје!“
 „Ја сам било твоје и остајем твоје“.

Па ко је тај сада, који од нас тражи
 То крваво Поље, к'о отмицу сваку,
 Који је тај, кога нагон дивљи дражи
 Да скрнави ову освештану раку?
 Могу ли Ситница и Лаб исполински
 Бити чији други до само Србински!

И сада и увек' док сећање траје
 На Милоша и на Мурата Султана,
 Докле све то Србу нови подстрек даје:
 Да се сећа Лазе и Видовадана,
 Дотле неће бити: ни „наше“ ни „ваше“
 Већ Косово Поље биће само наше!

КРИВУДАВЕ СТАЗЕ ЖИВОТА

Крст живота

— Прича из народа —

Многи људи ропћу противу своје судбине и жале се како је судбина према њима немилостива, и како им је живот додијао. Народна машта дала је за специјално тај случај, овакав један одговор:

„Сретне једнога дана Бог, прерушен у човека, некаквог старца, који је мучно носио један повелики крст на плећима.

— Шта је то стари, куда ћеш са тим крстом? упита га.

— Одкуда ја знам куда ћу га. Дато ми је да га носим и ја га носити морам. Него док сам био млађи носио сам га неосетно, али сада бога ми тешко, остарео сам и ослабео, одговори старац.

— Од кад га носиш?

— Од кад знам за себе.

— Пођи за мном, рече Бог. И доведе га до једне гомиле крстова — Ово је гомила крстова оних, који су своје ношење истих завршили, и сад чекају на нове носаче, који долазе да их узму и понесу даље. Баци свој тешки крст у ту гомилу а из ње изабери себи лакши.

Човек учини по Божјој вољи, баци свој тешки крст у њу па стаде по истој превртати и тражити лакши и подеснији. После дугог тражења старац опет узе свој стари крст.

— Ипак ми се чини да је он најлакши и најподеснији, а после тога на њега сам се и навикао додаде старац, па приметну свој крст понова на леђа и продужи га даље, носити.

Најбољи занат

Упита синчић свога оца, који је најбољи занат на свету. А он му одговори: хајдемо мало по свету да разгледамо поједине занате, па ћемо видети који је најбољи.

И прођоше поред једне њиве, у којој човек ораше и певаше поред волова. А одмах до ње у другој њиви други човек ораше и псоваше нешто до милога Бога! Тамо у брду нека девојчица пева чувајући овце, сва се брда одлежу.

Одоше у варош. И пролазећи поред многих дућана видеше многе људе насмејане, а многе намрштене, неке веселе, неке горопадне. У једној занатлиској радњи један мајстор ради и пева, а други до њега грди, виче и лом прави.

Најзад сретеше једног тељигаша, закрпа до закрпе на оделу му. Тера своје кљусе и пева.

— Ето, видиш, то је најбољи занат, рече отац сину.

— Зар ово! — запрепасти се син.

— Да, то! Кад човек уме да буде задовољан са својим занатом то је најбољи занат. Ти си видео како онај човек у њиви пева, а други псује, ти си видео како један мајстор певајући ради а други окршај прави. Знам једног богаташа који плива у злату, а никад га нисам видео насмејаног.

— Па то значи ја треба да будем таљигаш!

— Не то, него да видиш човека који уме бити задовољан са својим занатом. Али да би ме боље разумео да ти још ово кажем:

Дете чим се роди, одмах плаче, јер му се нешто не допада на овом свету, где је дошло и да му је у блаженству материне утробе било много боље. Али кад је већ дошло на овај свет оно се *навикава* на њега. По неки људи цео век проведу и никако да се задовоље својим животом. Све им нешто није угодно ни добро. Кад путују равницом желели би брдо, а кад путују брдом хтели би равницу. А земља није ни сва брдовита ни сва равна. Треба се научити ићи и по једном и по другом путу. У томе је мајсторија живота, *умети сносити живот какав се мора сносити*. Па тако исто и занат. Најбољи је занат онај којим човек уме бити задовољан.

Син остаде да мисли и да бира занат себи за живот.

Највећа сметња

— За људски међусобни живот —

Људи често један другом сметају, то јест осећају да су један другом на сметњи. То је толико много одомаћено у животу, да су чак постале читаве бајке о томе. Прича се да је за време Кнеза Милоша било свега два свештеника у Србији, један у Хомољу, а други на Јастрепцу. Кад је Кнез Милош упитао онога на Хомољу, како живи, он му је одговорио: „Добро Господару, само да није онога на Јастрепцу“.

Један човек имађаше обичај да виче на жену и кад је крива и кад није. Он просто није могао да је сноси. Нервира га кад ради, нервира га кад стоји. Нервира га кад ћути, нервира га кад говори. Крв му је у очима кад мора с њом да говори. И за сваку незгоду у кући он њу окривљаваше. Ни зашто јој не даје за право, све јој опонира. Једном речи она

му је сметала! Али она умре и он се наједанпут нађе сам у кући и виде да она не само да му није сметала, него му је била од помоћи. Прича он то, признаје све, али доцкан! Тешко му је било самом и заноћити, често га је страх хватало самог у кући. Морао је да зове по неког из комшилука да му прави друштво, бар за разговор, да му није gluva кућа.

Једна снаха није могла да трпи никако свекрву. Свађа целога века. Кад умре свекрва снаха је умела нашироко и надугачко да прича колико је свекрва била од користи у кући и колико је изгубила њеном смрћу.

Један кмет молио је Бога да умре његов „вечити“ противник (ривал) да би дахнуо душом од њега. Он умре, али се испречи други на његово место и овај никад не дахну душом. Никад без противника, никад без сметње!

Људи се осећају нелагодни кад их је повише у вагону, а кад се сам човек нађе у целој тој просторији, он се осврће да нађе бар једног за разговор. Један гост бањски беше се одрекао лечења само зато што није имао ни једнога другара у купатилу. Људи без страха гину у ратовима само зато што нису сами.

Значи дакле, човек се родио за друштво, а не сам да живи. Без друштва он би био нико и ништа. За његову вредност нико не би ни знао да није друштва где се она може запазити. Па зашто онда толике сметње међу људима кад они не могу један без другог живети, или управо, зашто су један другом на сметњи.

Замислимо једну машину, кад би рецимо, на њој сви делови били живи и самовољно кретали се куд који хоће. Рецимо једна чивија отумара некуда где јој није место, па уочи друге делове, или неки федер заглави се негде где не може да ради. И машина би, наравно, стала.

Зар људско друштво није исто што и једна машина, у којој су људи њени делови. Али људи мрдају десно и лево а не иду оним путем којим треба да иду, зато та машина клопара. А кад би они знали сваки своје место и улогу у друштву и животу, као делови на машини, како би та машина дивно радила! Кад би они знали своје *дужности*, своја *права* и своје *способности*, па се према њима управљали, онда би та друштвена машина ишла као намазана....

Ето, у чему лежи сва незгода у животу: Нису људи један другом на сметњи толико колико је *сам човек себи сметња*. Неваљао човек увек ће наћи противника. Незгодном човеку ће увек цео свет сметати. И то је та највећа сметња за живот човеку: сам човек. Треба прво уклонити из самога себе ту сметњу што се зове наклоност ка омрази, па ће се после остале саме по себи уклонити.

Имао сам једно псетанце, за причу. Куд год идем с њим, па кад наиђем негде где има паса, одмах јурну на њега, мис-

лиш растргнуће га. Док се ја окренем, оно се игра с њима по дворишту! Његовом благородном особином укроти највеће рундове. Оно је умело својом мимиком да им каже: Еј ви, зликовци, нећу ја то што ви хоћете, нећу ја давију, већ хоћу игру. То куче није имало нагон за давлeње и није се давило; а имало је нагон за играње и играло се. Посматрајући њега, више пут сам помислио: зар није то исто и код људи. Ко има нагон за свађу и омразу никад није без тога. Ко највише стоји на судским вратима: онај који има тај нагон. Зар један човек не може сам себи рећи: ја нећу омразу, нећу да један другом сметамо, већ хоћу рад и међусобно помагање.

На суд, брате!...

О, да ви знате, како је то било опако створење! И људи, и жене, и деца — сви су га запамтили, сви о њему причају. Па им се и сад чини као да иде од некуд, носи нека акта под мишком и виче:

— На суд, брате, па шта ти суд досуди!...

Сва су се чобанчад у селу од њега заплашила, па чим чују његов глас, бегају за стоком куд стигну. Јер тај ти не прима ни молбе, ни жалбе, већ одмах сподбије стоку, ако је само једном ногом додирнула његово имање, па тера у општински обор.

— Да проценимо штету, Мијате, па да ти платим, а немој ми терати краву из ливаде! — моли га по неки.

— Нећу да чујем! — тек се издере Мијат и тера краву.

— Ама да ти платим, колико ти рекнеш, само ми пусти краву!

— На суд, брате, па шта ти суд досуди!... — одговара Мијат.

И суд мора да суди за неколико клипова кукуруза.

У крви му је било да се суди, тужака и парници, па макар ништа не добио! Огрне гуњче, метне старински фес на главу, па само трчи из њиве у њиву, и из суда у суд! Виче, праска, прети, и све доказује по закону! Зна ти он сваки параграф у прсте!

Судови муку муче с њим, кад им дође. Не да им ока отворити. И колико му они разбистравају спор, толико га он све више замршује и протеже парницу у бесконачност... Све нешто примећава, надовезује, допуњује, расправља, измишља; све је њему нејасно, незаконито, све је он незадовољан. И суду се досади, а њему никад! Али шта ћете: човек писмен, а зна да начини од белог а црно и од црнога бело. Оно има још писмених људи, али његовога „знања“ нема под небом! Зна ти да саставља: а признанице и тапије, и облигације и

тужбе, и што год хоћеш на овом белом свету, што је потребно за суд. Све је имање своје сам убаштинио и израдио тапије. Напише тапију и потпише неписмене одборнике и граничаре, то после у општини овери, а полиција и суд потврде.

Он зна докле допире сеоски атар; зна на коју утрину село не плаћа порез; има забележено кад је који захватио коју њиву од утрине, па је није пријавио за порез! Он држи цело село у рукама и с „документима“. Нико му не сме рећи ни: „по тамо се“! Сви стрепе од њега, као од живе ватре, па и сам општински суд! Јер чим га суд не задовољи у чему, он одмах седне, па пише апелату:

„Господину начелнику среском капетану. Молим ја вас, господине капетане, суд ове општине не врши своју дужност ни у колико по закону и судској правници. А рекао је да од нове године ради све по закону, па слагао. То молим вас да дођете и уведете закон у дужност. Тражим задовољство по мојој тужби против...“

И тако накити жалбу као буклију за свадбу, да после и суд има муку, док се оправда код капетана!

Још су већу муку имали судови од Мијата, кад дођоше на ред његове петљавине око тапија.

Закупио он једног дана па тера Богосава са стоком из његове рођене њиве!

— Шта, шта.,! попречи му се Богосав.

— Ово је моје! — вели Мијат.

— Од кад то?

— Од сад! До сад сам ти водио чес' а више нећу!

— Где пише да је ово твоје имање?

— У мојој тапији!

— Ене, море! Неће бити баш тако!

— На суд, брате, па шта ти суд досуди!... — грми Мијат.

Суд расмотри тапију и нађе да је Мијат у праву и да Богосав треба да му уступи 20 метара од своје земље!

— Не знам ја ништа, докуменат говори! — окреће главу у страну Мијат.

— Какав дукоменат! Тај си докуменат ти градио! Живи су стари људи, који знају чије је шта било од земана. А ти што градиш лажне тапије имаћеш за то да одговараш.

— Можеш ли ти да докажеш, да је моја тапија лажна? — пита Мијат.

— Па суд ћеш већег доказа од тебе и мене! Обојица знамо да оно није било никад твоје! — вели Богосав.

— Овде се види, да је ова тапија спорна и да је првостепени суд мора расправити. Него је најбоље да се вас двојица измирите — говори им ђата.

— Зашто да се мирим? Зар за моје имање да се мирим! Боже сачувај! — не подаје се Богосав.

— На суд, брате, па шта ти сид досуди!.. — узвикује Мијат и излази из суднице.

На позив првостепеног суда, а по тужби Мијатовој позвати су били поред Богосава и остали саучесници у грађењу те тапије: граничари, одборници и присутни.

Јесте ли ви, граничари, знали да је овом чаиру дужина 347 метара? — пита их претседник суда.

— Боже сачувај, — једногласно одговорише граничари.

Овако је било, господине, молим ја Вас, — умеша се Богосав. — Ту су земљу били купили мој и његов отац, па су је поделили на равне делове. Кад је Мијат баштинио свој део, ми смо му потписади тапију на поверење, а нисмо знали, шта је он тамо написао, пошто смо неписмени.

— А ви, одборници?

— И ми смо тако исто, господине, потврдили му тапију на поверење — рече један од њих.

— А који су ово „Милић Здравковић“ и „Маринко Ђорђевић“?

— Ми смо! — одазваше се два грађанина.

— Познајете ли ви овога Мијата Ивковића.

— Не познајемо?

— А како сте га онда познавали, кад је тврдио ову тапију?

— Ми смо онда за плаћу многе познавали код суда; били смо ту пандури, па смо, ето, налазили се људима код суда.

— Па знате ли ви шта сте заслужили тим?

Они пребледеше...

— Дакле, ова је тапија неисправна! — рече председник и остави је на крај стола.

— Молим, господине, ја хоћу овде само по закону да се ради... заусти Мијат.

— Не питам те ништа, — вели њему председник, па рече свима да изађу напоље.

Пуних пет година вукла се парница Мијатова око те тапије. Адвокати се упеше са свих десет ноката, те му одржаше тапију у сили. Али док то постигоше, оставише га без имања. Само му остаде кућа и плац, што му закон штити!..

А он већ остарео, оседео и оштрбео. Али су га још служиле ноге, да иде по судовима, и језик, да параграфима брани своја права. Све он има још послова код суда; све су њему остали недосуђени спорови.

Остарео он, па му остарео и адвокат; метнуо наочаре он, метнуо и његов адвокат. И увек седе у дну механе и увек вуре у неке „документе“. Ако не сврши за дан, Мијат заноћи. Окапа лежећи по механским рогозинама; олиња му фес, скидајући га по судовима, и поиспродава стоку и живину, купујући марке за таксе. Чим га виде да носи пиле под мишком, већ сви знају да иде на неку жалбу, или „побуђење“.

За мање спорове општински суд му увек исправља криве Дрине. Али он ни тамо не иђаше без „докумената“. Увек понесе: те неке неисплаћене дангубе, таксе и порезе својих парничара, те неке ненаплаћене облигације, те неке накнаде и парничке трошкове. И шта ти још не вуче по својим цеповима! Та кад је могао једно исто имање по два пута да продаје, што не би и облигације по два пута наплаћивао!

И, да видите, то му стизаше, колико да купује нове таксе за нове парнице!

Нема дана, а да не покаже неки нов докуменат суду за наплату! Цело село поче да стрепи од тих његових докумената.

Ето за Милену баш није имао никакав докуменат, па је и њу осудио. Заболеле њу очи, и он јој дао неке своје капљице, да се лечи. Не прође много, а он је тужи за то и тражи за њих неке велике паре.

Осврни, обрни, и Милена мораде стати с њим пред крст и јеванђеље, он с његовим наочарима, а она с крвавим очима.

— Дао сам јој капљице, да излечи очи, оћорела да Бог да! Па се и не осврће, да ми плати. А ја велим: „на суд, брате, па шта ти суд досуди!“ — виче Мијат и оптужује је.

— О, кад си ти доспео да тужиш и жене за водице, однео те белај! — рече му презриво Милена. — Суд нека види прво моје очи, па онда нека цени да ли треба да му платим — говори Милена и трља очи.

— Шта тебе коштају капљице, Мијате? — пита га председник.

— Мене коштају 12 динара; набавио ми их г. Коста чак из Будима. Али цаба јој толико; нек ми плати пола.

— Изађите напоље? — рече им председник.

Они изађоше.

Звонце удари и председник их опет позва.

— Суд је пресудио: да милена плати 6 динара за те капљице — саопшти им председник пресуду.

— Ја немам од куд то да платим!... — заплака се Милена. — Нека се закуне да смо погодили, да му платим толико.

— И заклећу се. Немој мислити да нећу! Заклећу се за грош, а камо ли за толику суму! — прашти Мијат.

— Е, дахни душом на јеванђеље и крст, па да ти платим. Нека ти је просто! — рече Милена.

— Хоћу! Пали, председниче, свеће!

Председник запали свеће. А ђата нареди Мијату да говори за њим заклетву... И — закле се!

— Како право. тако здраво! — рече Милена, и изиђе из суднице, да донесе паре за ту глобу!

А те су паре биле баш добро дошле Мијату, јер га

грозница још те ноћи ухвати, па ни маћи из постеље!... Старац се отима, али болест надјачава... И по очима му се познаде, да му се приближио крај... Нити му ко прилази, нити му ко сме да дође од његових „докумената“.

Тек пред смрт јавише му, да му је поверилац из вароши поручио, да се сели из куће, коју је био заложу за неки свој дуг!

— На суд, брате!... јекну Мијат и испусти душу...

Жена његова одмах повеза псе, да не цањкају на свет кроз плот, — бар док им газду не сахране. Јер су се они једини такмичили с њим у томе: он зија по судовима а његови пси кроз плот! Ничије их псето није могло надлајати!...

Неколико душевних људи принеше: који торбу брашна, који бардак ракије, који чанак пасуља, и сахранише Мијата.

Али су се његових докумената још плашили.

Дали ђаволу пиштољ, да пуца на цео свет, па он пуцао и на себе! Тако и његова писменост: дали му перо, да себе остави без имања! — рече један.

— Да спалимо ми његове документе? предлаже други. — Ко зна да се још неки белај не крије у овом његовом јанцику?

— Боље да бесмо закопали заједно с њим и његов јанцик, па мирна Крајина:... додаје трећи.

И — заракијаше за „Бог да прости“!..

Ја као човек

Страшан ли је то човек био, кад помислим само на оне његове зверске очи, кад их искрљешти на човека да одмах бега! Нису смела ни његова деца ни његова жена никад да га људски погледају у очи, ни реч две проговорити с њим; јер је увек био набусит, злоћудан, прек зао и опак! Кад дође пијан кући, страх и трепет свима! Кад изгуби на картама, још горе! Кад га неко наљути ван куће, још црње! Пиште жена и деца од њега као црви!

Тако је провео овај човек, ово страшило своје куће читав свој век, да су му жена и деца „грех, негрех“, једва чекали да га се отарасе и да дахну душом од његовог беса и злостављања. И Бог се смилова на њихову трпељивост и патњу. Разболе се Иван. А човек кад се разболи постане слабији од детета, кроћи од јагњета, питомији од голуба. Тада се сећа Бога, тада му се савест јавља у највећој сили својој. Такав постаде и Иван, кад се разболе: благ, кротак, љубазан и умиљат према свакоме. Чисто доби неки други, питомији изглед лица. И очи му не гледају више онако оштро и зверовито, већ љупко и питомо, чисто као да моли,

кад погледа у некога. Ни налик на оног страшног и опаког Ивана. Зове децу к себи и тепа им боље него мајка, вади паре из кесе и пуни им шаке. А деца се бече на њега и никако не могу да верују, да је то њихов отац, онај њихов страشان отац, који само зна за вику, грдњу и псовку, који само зна да туче и застрашује и који никад није узео ни једно своје дете у руке да га помилује. Гледају га деца унезверена и чисто не могу да верују, да их то он зове к себи, па страшљиво и неверљиво прилазе му у наручје. А он их мази, милује и љуби, као да их је сад први пут видео. Руке му дрхћу, а сузе се котрљају низ образе као зрневље. Тако и јесте, јер их је он сад први пут погледао оним очима, којима их требало да их гледа,

„Ах, Боже Боже!“ — повика очајно Иван коме се родитељска љубав сад тек беше пробудила свом силином својом. „Подржи ме, Боже, још мало у животу, да се бар своје деце слатко намилијем. Ја тек сад видим колико сам био усрећен овим Твојим даровима, а нисам умео да уживам у њима. Ја тек сад видим колико сам био срећан човек, али нисам умео да уживам у тој својој срећи. Ја тек сад видим да сам отац четворо деце и да имам своје родитељске дужности према деци!“

— Доцкан је то сад, — јави се полугласно и са уздахом жена му из другог краја собе, — целог века си им био душманин а не отац.

— Жено, опрости ми! И према теби сам се огрешио. Ја сам као човек више пута на тебе викнуо и ударио те, али шта ћеш, људи смо, опрости ми!... — плаче и рида као мало дете,

— Ама зар и ти знаш за Бога и душу, човече Божји!... јекну жена свом силином бола душе своје.

— Дошао је час да и ја осетим немоћ своју и познам силу Божју.

— Хвала Богу!... — прекрсти се жена.

— Иди ми зови попа.

Жена зовну попа.

Поп дође.

— Шта је Иване? — повика свештеник још од врата. Дошло је време, попе, да се дају рачуни Богу о својим делима.

Поп даде знак жени и деци да изађу.

Они изађоше.

— Лепо, па шта би имао да кажеш ти о твојим делима на земљи!

— Много бих имао да кажем, али ово је главно што се тиче моје породице.

— Тако да чујем.

— Ја сам се, знаш, као човек, опијао, картао, свађао и парнично.

— Тааако, отеже поп

— Па сам још много што-шта као човек грешио, али сад ми је дошао крај и молим Бога да ми опрости грехове...

— Слушај Иване! — рече поп — Све што си радио, то што причаш, ниси радио *као човек*, него *као нечовек*. Сад ово што радиш, радиш као човек. Ну, ја ћу се молити Богу да ти опрости макар и у 12. часу! И — Бог је милостив, кад си се јавио за његову милост...

Свештеник метну епитрахил и чита му молитву.

Иван затим штуцну и преврну очи...

Жена уђе и припали свећу.

Под своје

„Ја волим сироту децу, а нарочито сирочад без мајке, јер сам и ја рано остала без мајке, па знам како је горак тај хлеб. Зато и хоћу да узмем једно сирото дете да га усрећим, кад ми није дао Бог од мога срца да имам, — представља се госпођа Аница пензионарка Атанасију надничару, који јој је довео своју ћерчицу Љубицу да је *да* под своје.

— Бога ми, ти си права мајка сиротињска, кад такве доброте чиниш сиротињи — диви јој се добродушни Атанасије.

— Јесам, али немам коме да чиним. Она несрећа, што сам је била подигла и очувала што-но кажу од литре меса, не умеде да чува, но узбесне и одјури као луда и остави сву ову доброту, да њоме другога усрећим.

— Ви ћете севап стећи, ако ми ово дете изведете на пут, јер ја сам надничар: по цео дан сам на послу, а њу нема ко да гледа кад ја нисам ту; особито дете женско, знате како је...

— Она, ако буде паметна, код мене ће боље живети но код тебе. Шта има? Код мене нема велики калабалук. Нек захвати воде, па нек седи; нек опере судове, па нек седи; нек почисти кујну, па нек седи: нек опере собу, па нек седи. Док је овако мала, нећу је терати да пере веш, али ће се поред мене учити. Кад научи прати, неко пере веш, па нек седи; па нек опегла веш, па нек седи. И тако ће имати више код мене да седи него да ради.

Љубица је посматра радознано. А она ће јој рећи:

— Оди, Љубице, ћери моја, да видиш шта сам све била спремила оној несрећи за удају.

И показа јој по собама своје ствари, намештај и хаљине.

Ето, видиш! То ће све бити твоје; само ако будеш паметна, и ако ме будеш слушала, као што треба.

Љубица трепери од радости...

— Да слуша, дакако!... повика Атанасије одушевљено.
— Она зна, да овамо више нема чему да се нада.

— Ја сам љута, па хоћу и да скарам, кад ми не уради како треба.

— Море и да бијеш, ако не слуша! — одобрава Атанасије и погледа оштро у љубицу.

— Хоћу богами и да ударим, али то је све за њу.

— Слушај, кћери! — окрену се Атанасије Љубици, — до сада си била моја, а од сада си госпођина и Божја! Она ти је сад и отац и мати, а ја ти нисам ништа. Слушај што ти заповеда и што те учи, па се не бој никога; то је све за тебе, а не за мене.

Љубица обећа оцу, да ће у свему поступити како јој он каже и госпођу слушати боље него мајку своју.

* * *

Кад отиде Љубичин отац и њих две остадоше саме, госпођа ће рећи поново Љубици.

— Видиш ли, Љубице, сву ову доброту код мене, ту ћеш ти уживати као пауница с твојим мужем! А богами и мене да гледате и чувате кад остарим.

Љубица порумене од стида, па од узбуђења дохвати крчаге, да захвати воде.

— Тако, сине мој, тако; да слушаш лепо твоју мајку, па ће мајка теби да нађе прилику за неког професора или доктора — тепа јој госпођа, гледајући је како спушта крчаг на своје место.

Љубица се осврће, шта би друго радила...

— Е, баш као да си одрасла у овој кући, све знаш ред; то ми је мило. У срећан си се час и ти родила, кад те је Бог довео код мене. Видећеш ти, како ћу ја тебе усрећити. Нећу ја тебе да удам тек за кога било.

— Шта ћу сад да радим, мамице? — пита је Љубица пуна поуздања.

— Дела почисти зачас овај ходник!

— Опери сад судове.

Љубица опра судове.

— Иди часом са чесме донеси ми воде за пиће; али од оне са шест чепова, јер ја само од ње пијем!

Љубица донесе.

— Иди часом да растребиш онај подрум, од кад сам остала без млаћег није растребљен!

Љубица растреби подрум.

— Хајд' сад да пренесеш оно ђубре колицима полако, на ону гомилу у башти!

Љубица цео дан вуче ђубре у башту.

— Тако, сине, тако, ал' ниси ходник лепо почистила. Ено, види, између цигала на једном месту стоји прашина. Ти, ако станеш тако траљаво да ми радиш, онда не може ништа бити од тебе!

Љубица прочачка и очисти прашину између цигала.

— Хајд сад на твој посао, да сечеш крпаре!

Љубица сече крпаре до мрака.

Кад седоше да вечерају, госпођа ће рећи:

— Све ти је добро; све ти бегенишем; само ти не ваља што много једеш. Ако ти станеш тако да ми једеш и даље, ја треба само за тебе да радим, цаба те било!

Љубица се застиде и устаде с вечере.

— Једи, једи, али се учи да мање једеш, да будеш танка и лепа!

Љубици кану суза из ока...

— Не цињај ми ту сад! Мени су доста сузе досадиле!

Љубица бризну у плач...

— Чујеш ти што кажем! Ако дохватим један чаралук тад ћеш знати зашто ћеш плакати! Код мене нема шест-пет! Ја кога волим, волим, а кога омрзнем... Ја сам твоја мајка и ти мораш мене да слушаш, јес' чула?

Љубица се стрекну, прекиде плач и заблену се у госпођу...

— Ниједна ћерка није постала човек без мајчине песнице, па нећеш ни ти! И ја сам вукла батине, те још како! Имала сам мађију, па где ме удари, ту ми одмах место помодри, па сам остала жива. А ти си одмах зацињкала, чим сам те скарала!

Нећу више да плачем, — проговори Љубица, бришући очи, али јој сузе, и без њене воље, лију низ образе...

* * *

Тако је започела Љубица живот код своје нове „маме“ одмах са сузама и продужила: кад гладна, кад жедна, кад озебла, кад неиспавана, кад на чесми, кад у башти, кад уз корито, вавек дроњава, никад насмејана, а највише с модрицама по телу.

Почеше комшије да се осврћу на бездушно поступање ове госпође према својој усињеници, али шта се њих тиче да се мешају у послове туђе куће. Неки „за севап“ доставише општинској власти да узме у заштиту ово намучено дете и стане на пут његовом даљем мучењу. Али власт као власт; тражи црно на бело.

Многи поручиваху Љубичином оцу, да дође и спасе своје дете од ове опаке госпође. Он изједна поручиваше госпођи „да добро бије“, јер имађаше уверење, да је њено поступање према Љубици умесно и оправдано.

И тако љубица код живог оца, код толико „добродушног“ комшилука и код толиких власти остаде и даље да живи на милост и немилост своје „мајке“ госпође Анице. Док најпосле не досадише гласови њеном оцу, те једнога дана дође да види своје дете.

Госпођа Аница се сети за шта је дошао, па га још од врата сусрете:

— Шта си дошао, Атанасије?

— Дошао сам да видим моје дете. — одгори Атанасије љутито.

— А јесмо ли рекли, да то дете није више твоје, него моје, и да се ти не мешаш у послове око његовог чувања?

— Ми смо рекли и да га бијеш, управо ја сам ти рекао, али нисмо рекли да му правиш модрице.

— Па, шта си сад хтео с тим?

— Дошао сам да водим дете кући, ти га, брате, уби, џаба ти твоје материнство и богатство, нека ти све ђаво носи што имаш, кад си тако бездушна да кидаш месо од живог детета.

— А где сам му откинула месо, откинуо га Бог, ко ти је то рекао!

Атанасије скиде реклу са Љубице и показа јој модрице:

— Овако ли се чува сироче дете?

— А шта јој фали то?

— Ништа јој не фали, мањ што је само сенка остала од ње. Зар би још хтела нешто да скидаш од ње? Овако се ни стока не бије.

— Ти си ми дао дете под своје, и ја сам власна да га бијем.

— Ја сам ти дао дете под своје и да бијеш, ал' ти нисам дао да га убијеш. Џаба ти цело твоје имање, дај ти мени моје дете, да ми не гине више ту!

— Не дам! разумеш ли! Иди па ме тужи! — обрецну се госпођа и трже за руку Љубицу к себи.

— Ја да сам хтео да се тужим, ја ти га не бих ни дао. Но се ти обавежи да ми дете више нећеш тући, па нека ти га, ја сам опет човек...

Госпођа даде реч да више неће тући Љубицу, пошто је већ „схватила ред у кући“. И Атанасије отиде мирно кући.

* * *

Госпођа је престала тући Љубицу, али није престала називати јој махне у пословима. Нека Љубица бозна како уради нешто исправно, госпођа ће наћи нешто што јој се неће допасти. Нека се Љубица убије радећи, госпођа неће престати називати је „лењчугом“.

При том Љубица је расла и потребовала више спреме и одела девојачког. А госпођа је све то остављала, кад Љу-

бица дорасте до потпуне зрелости, па је одевала својим старим хаљинама. Љубица је и то сносила, само да буде госпођа задовољна њом. Али госпођа није задовољна њом и што више расте, то је све више госпођа мрзи. Јер није научила да води рачун о великим девојкама. Њој треба девојчица, која ће се задовољити старом реклом, кецељом и папучама и која може да повуче батине. А Љубица је то доба прешла, сад се треба старати о њеној удаји и испунити „обећање“, зарад кога и Љубица сноси све прекоре. И колико госпођа гледа, да јој нађе закачку за истеривање, толико она све боље слуша и све више трпи кињења и називе од госпође „мрцина“ „ђубретара“ „џукела“ „мурдара“ и т. д.

Кад виде госпођа, да Љубица јуначки сноси све њене прекоре и кињења, позва њенога оца и рече му:

— Чујеш Атанасије, ја сам мислила да твоју ћерку усрећим, али се она не да усрећити. Учих, учих толико година, па ништа. Све сам крв пропљувала учећи је, па бадава. Ево ти је сад, брате, па је води, ти си је и иначе тражио пре. Кад није била паметна да ужива овде, шта ћу јој ја?

— Сад је доцкан, госпођо, та издашност од вас! — рече јој јетко Атанасије. — Где си била пре да је јуриш, док је била мања и кад ју је сваки тражио, него сад кад треба према њој да испуниш обавезу. Не јури се готова девојка која те је служила као роб, па сад кад треба ти за њу нешто да учиниш, ти јој налазиш кривице. Научила си ти, да те служе џабе туђа деца, али не може то више!

— Ја њу нећу више да видим у мојој кући, па ти чини шта знаш! — Издра се госпођа Аница, па тресну врата за собом на кући. А изнутра се чујаше још њена грдња:

„Гром је спалио да би је спалио! Мислила је код мене да набере меда! Нема! не да ова ћида! Ја сам ово стекла с мојим мужем! Болес' ти просјакиње белосветске!

Атанасије отиде с Љубицом у суд да тужи госпођу Аницу за „ајлук“ Љубичин за шест година.

А госпођа Аница поче да се распитује по комшилуку за неко сирото девојче, које би опет узела под своје!

Једна послушна мајка

(Како деца васпитавају своје родитеље)

Живела је једна самохрана удовица са једним женским дететом у једној вароши. И као узорна домаћица служила за пример многим женама. Када јој је умро муж, многи су је саветовали да се преуда и нудили јој лепе и богате прилике.

Али она није хтела да чује за то. Она је своје дете толико волела да је се решила да се само њему посвети. Да васпитава своју Ружу и да само у њој гледа своју наду и будућност. И то је васпитање отпочело овако:

Мајка је срећна и пресрећна што има Ружу и гледа у њу као у зеницу. Па јој одобрава ди чини све што хоће и да говори што хоће. Ружа, рецимо, грди некога, мајка не само што јој то не забрањује, него је још бодри да остане јунак на томе послу. Јер то је велики успех за мајку кад дете уме да грди као неки маторац.

Али то дете порасте и постаде мало по мало ћудљиво и све више језично. Почеше суседи да врте главом. Али ко то да каже мајци, коју су сви поштовали због њених других врлина. А њој је то дете једино благо на овоме свету. „Нека га, неће тако до краја.“ Али шта их се тиче.

Поче Ружа да манише свему. А мајка сва срећна што је Ружа толико зрела да уме и да манише, па то препричава по комшилуку као за похвалу. „Моја Ружа вели то“. И то што Ружа вели тако мора да буде.

Ружа на пример не воли да се пали кандило у кући. И мајка је престала да га пали, које је толико година са највећом побожношћу палила.

Мајка је волела од вајкада зељаник на тепстији са киселим млеком. Али сад се и њој то огадило, пошто Ружа то не воле.

Мајка је увек волела комшиницу своју као сестру — али сад не може да је погледа, јер је Ружа не трпи. И пронашла је стотину мана, за које дотле није знала.

Мајка је раније са свима суседима била у највећој љубави. Али од како јој порасте Ружа, сад не говори са три куће, јер су јој „вређали“ ћерку.

И напоследку мајка је морала да се сели из тога места, пошто у њему ружа није хтела више да живи.

Сви су се суседи зачудили кад су видели да мајка и кућу продаје за љубав ћерке и одлази у друго место. где ни једног познаника нема. Али је морала пошто је пристала на промену улоге: *Место да родитељи васпитавају своју децу, а оно деца васпитавају своје родитеље.*

Ишчезавање стида

„Да човок не може да позна своје рођено дете, кумим те Богом! — грува се старац Аранђео пред својом кућом а сам говори, као да с неким разговара.

Прилази му комшија и пита шта га је то наљутило.

— Шта ме је наљутило. Ништа ме није наљутило, но

ми једошло да се убијем, да не гледам ово што гледам. Оно већ мени одавно није место међу овим светом, што је сада настао. Али шта ћу, кад још живим. Зар сам ја крив што сам здрав. Па ме Бог још неће горе.

— Па шта је то било?

— Ама ништа брате. Ништа. Сам разговарам, тек само да нису уста празна. Као да ми је то нешто поможено. Рећи ћеш прост сам човек. Зар је то простота, кад ја моје рођено дете не могу да познам:

Како не можеш да познаш?

Па тако, од како ми се задевојчи унука ја не могу да је познам. Нацмакала се некаким белилом; руменилом и црнилом да мислите е је нека глумица што игра тамо на бини, а не домаће чељаде. Никад не знам кад је бледа, кад је румена, кад јој је какво здравље, но све увек премазана, па ти сад гледај ако можеш то.

— Забога човече, није ли то колико јуче било највећи стид за једну озбиљну женску да нафарба уснице. А данас ни једна не излази из куће без тога. Кад ишчезе тај стид. Зар то није онакажавање свога рођеног тела ако Бога знаш!

Зар може вештачка ружа, каранфил и љубичица да замени лепоту и мирис природне руже, каранфила и љубичице?

— Зашто се удаљавати од природе кад нам је она све лепо и издашно дала: и сунце и ваздух и воду и здравље и свако растиње на земљи. Зашто бежати од ње и тражити нешто што није у складу са њом.

Али и она не остаје ником дужна, ко иде против ње. Казни она одмах на лицу места као преки суд. Нема код ње апелате. Ја сам увек живео природним животом и зато сам оволику старост доживео. А они који не знају за тога неумитног судију, брзо ће га разазнати.

Најрентабилније занимање

Два најбоља другара, два стална посетиоца кафанска, два беспосличара, разговарају о послу! Цео свет скочио на рад, и мало и велико, да све земља игра од рада и журбе, а они засели у кафани уз полић ракије па претресају на сито и решето цео свет. Заподенули разговор о томе које је занимање најрентабилније. Ропћу по мало и грде све оне који имају много и којима посао иде лако. А сажалевају оне који су сиромашни и којима посао не ид лако. И све удешавају да их нарочито чује један стран господин, који сеђаше за другим столом, дошавши у то село неким својим послом. Претресају они од Краља и министра, па све на ниже редом и непрестано погледају у онога господина, као да би хтели

да баце неки потсмех на господу и пошто пото да увуку и њега у разговор да виде шта мисли и он о томе.

— Не вреди сваком ни радити кад не може ништа да стекне, — вели Мића.

— Па то зависи све од занимања, — вели Стева. — Како које занимање доноси ренту, тако му и иде. Ето, они милијунаши варошки, зар с. они паметнији од нас, али им је занат такав који доноси много ренте.

— Није само то до ренте, него и до лакоће. Поп на пример само промрмољи 2—3 молитве и узме 2—3 банке. Доктор те чукне 2—3 пута и узме 5—6 банки. А ти мораш да копаш цели дан за три банке! Зар није земљорадничко занимање најтеже и најнерентабилније. — рече Мића и истресе свој полић.

— Тачно је то да је земљораднички посао најтежи и најнерентабилнији, али један је још тежи и још нерентабилнији од њега — рече Стева. — То је овај што наш учитељ ради. Двадесет година како ради у нашој земљорадничкој задрузи, и цео свет усрећи, а себи ништа. Ено га, сиромах, ни честито одело на себи нема. Зар то није најнерентабилнији посао, право да говоримо.

— Е, па ја сам њему сто пут говорио да се мане тих ћоравих послова. Не можеш ти брате тај свет да усређиш кад се он неда усређити. Није то за овај наш свет. Ја мислим да му је пола века преполовила та задруга. Шта је мучке видео само око оне жетелице, па вршалице. Па ја се онолико не би бактао, да ми цео живот од онога зависи. И увек сам говорио: мани се човече тих кубура више, не може од тога ништа да буде. Али он увртео неке бубе у главу, па или да доврши што је започео. или да умре... Роди се тако по неки луд за тај бели свет...

— Слушај пријатељу! — обрати се онај господин Мићи, — ја се слажем с вама да је земљораднички посао и тежак и недовољно рентабилан. Слажем се с вама и у томе да је и то занимање учитељево у земљорадничкој задрузи најтеже и најнерентабилније. Али се не слажем с вама да је поповско, докторско и фабрикантско занимање најрентабилније. Има једно још рентабилније занимање и од оних које ви спомињете. То је ово што ви радите: *седети по ваздан у кафани, посматрати шта други раде, на густо и ретко ситно решешати шућ рад а сам ништа не радити, то је најнерентабилније занимање.* Ту нема ни ризика, ни секирације, ни главобоље ни губитка. Учитељ ваш могао је да ради то исто што и ви сад радите, да има своје стално место у кафани, да седи по ваздан и да се кези на свачији рад, једном речи да буде само публика, али је он друкчије схватио своју дужност. Да је он био такав ваше село још не би знало за жетелицу и вршалицу. Да су сви људи били такви, би ли ми

данас знали за железнице, аутомобиле, аероплане и друге проналаске оних људи, чије творевине ми данас уживамо. Истина, то није било лако створити. Али су се нашли људи, који су све то створили. И о њима се говори како имају бубе у глави, али су те њихове „бубе“ донеле користи, среће и благостања целом свету. Ви сигурно знате нешто о *Америци*?

— Како да не знамо, толике америчке мисије код нас...

— А о проналаску Америке, да ли знате што год?

— Е, бога ми, то не знамо.

— Слушајте да вам то испричам: Живео је један човек у земљи Шпанији, по имену *Христифор Колумбо*. Њему се беху једном увртеле неке „бубе“ у глави да пронађе неку нову земљу преко Океана. Сви су му се смејали и одбијали га од тога говорећи: „Каква земља преко мора више, кад је ово крај земље“. Али он никако не одступа од своје намере. Чекао је равно 16 година док се смилостивила Краљица Шпанска да му да лађу и људе да се крене на пут. Колико је то било стрпљење 16 година! И пошли су. Шест месеци су путовали и нигде земље. Појели су све што су имали, да су ол глади почели да једу и ремење са обуће своје! У мало да га морнари убију што их је навукао на толики пут водени. Најзад спазише земљу у даљини и од радости повикаше: земља! земља!... И искрцаше се у нову потпуно непознату земљу, коју после назваше *Америка*. То је било 1490. године. Данас је Америка најкултурнија и најбогатија земља на свету. И замислите, та благодет проналаска Колумбова допрла је чак до нас. Та иста Америка помогла је и нама да се ослободимо Немаца и Бугара, 1918. То већ сви знате. Зар не припада заслуга и том Христифору Колумбу што смо се и ми ослободили ропства. А да је он мислио тако као и ви, би ли ми знали за Америку и дали би данашњи свет изгледао овакав. Јеси ли видео сад шта значе „бубе“ у глави. Такве „бубе“ у глави нашега учитеља донеле су вам земљорадничку задругу, жетелицу, вршалицу и т. д. Он је могао да буде један обичан учитељ и да гледа само своја посла, а шта би сте ви били бољи од тога. Такве „бубе“ у глави многих проналазача донеле су човечанству срећу, благостање и у опште бољи живот. У оно време кад је Колумбо пронашао Америку, било је још много *Христифора*, али је *Колумбо* био само он један! Само је он један пронашао Америку. Ви сте *обичних* учитеља имали доста у вашем селу али се тај један нашао да вам оснује земљорадничку задругу и уведе жетелицу и вршалицу у ваше село. Зар он није ваш Колумбо? Само онај који не ради, он се не мучи, не секира и не зна за неуспехе: А онај који ради мора знати за незгоде, непријатности, неу-

спехе, али и — успехе! Лако је свакоме бити *Христифор* али није лако свакоме бити *Колумбо*.

Мића и Стева остадоше замишљени, а непознати господин им рече збогом и оде.

Елементарне и људске непогоде

„Никад се ја не љутим што је пала киша више но што треба, што ми вода однела бириџет или што је пао град па смлатио све усеве, или што је наишла суша, па изгорела све што имамо на ведром небу, и у Божјој руци, па Бог како нареди. Час донесе, час однесе. Једном руком даје другом узима. И опет нас оставља у животу. Поред њега ми не умиремо гладни. И то су елементарне непогоде, које не зависе од нас људи, већ од Бога и природе. Али је мука од ових других непогода што их људи стварају. И оне су многобројније од ових што их Бог даје“.

Тако говораше једном стари деда Видоје пред судницом. А људи га слушају као попа.

— Шта, шта, какве непогоде од људи.

— Па ето, због њих сам и дошао овде. Кад ти град убије усев, можеш ли да га тужиш некоме?

— Не могу

-- Али кад ти човек учини штету са стоком у њиви, или ти нешто украде, за то има суд. Ето то су непогоде што долазе од људи. Само што ја не говорим о тим непоодама за које има закон. Но бих хтео да говорим о оним непогодама људским којима ни закон не може ништа. Узмите само овај случај Ђукину воденицу знате. Ја знам кад та воденица није била и кад цео тај крај никад није вода плавила. Али он се утуви једне године да подигне воденицу на свом имању, које није имало водени пад. Пошто пото хоће силом воденицу. Прогура се тамо код власти и доби право. Намести воденицу, направи јаз, уздиже речно корито и сад цео тај крај плива у води чим падне мало јача киша. Јер се река лако излива. А пре је имала укопано корито.

Ето то су људске непогоде. А друга је ова због које сам ја дошао у суд. Видели сте Стеву како сваке године помера плот од његове њиве у реку. Ја му одавно говорим: „Немој Стево тако да радиш. Ти ћеш да стиснеш корито, па ће река да искочи у наше имање. Он не слуша но све више ћушка плот у реку. Не лежи враже, кад наиђе поводањ, река избила у његову њиву, пресекла му је на сред. Најлепши део њиве претворила му у камењар. Од једне добре њиве направила му два камењара. Па је то исто урадила и са мојом. И ја имам сад место њиве камењар. Ко ме да се тужим

сад. Па дођох да видим има ли закон о томе докле човек може да помера плот у реку и да изазове овакву несрећу. И може ли томе бар за у будуће да се стане на пут.

Пустеше га те ује у судницу. Шта је урадио не знамо. Али да би требало доиста томе померању ограда стати на пут, то је тачно.

Рода, мајмуница и мајмунче

Окупило мајмунче мајку да га води у неки крај где живе људи да би видело та створења, што личе на њих мајмуне, о којима му је причала.

Слушала то рода с дрвета па ће му рећи:

— Чујеш ти дете, окани се тога да видиш људе и седи с миром. Ја сам живела у том крају где има људи и знам какви су. Не дао ти Бог да им паднеш шака. Можеш одмах пасти у њихово ропство. Ја сам имала гнездо баш на једној кући њиховој и гледала сам све што раде. Помисли ти они једу месо од животиња! Закољу најбоље јагње у мајке, па га онда одеру, па пеку и једу!

Па онде, знате шта још кажу: да су они постали од вас мајмуна. А толика зла чине. Бију се међу собом, проливају крв, једу месо, пију нека отровна пића. И нисам могла више да гледам, побегла сам.

Мајмунче нестрпљиво није могло да одоли, искрало се од мајке, и отумарало негде да види људе. Увукло се у нечију магазу са пунии бурадима пића и сакрило на тавану да посматра људе. Људи долазе точе из бурића пиће и пију. А оно ђаволско радознало извуче славину из једне бачве, пиће шикну из ње и потече читав поток изван магазе. Ту скочи једна жаба мислећи да је то вода и одмах црче.

Кад виде то мајмунче побеже безобзирце и брзо нађе мајку и пожали јој се;

„Мајко драга, видео сам људе. Опаки створови! Не бих знао друкчије, него по једном пићу што пију и ништа им није од њега. А жаба чим окуси од њега одмах црче. То мора да су опасна створења кад њима ни отров не може ништа. Ко товари ту беду на нас да су они од нас постали. Бар ми који никоме зла не чинимо, можемо бити неки род њима. Бежи мајко да бежимо од тих опасних створења“.

И одскакуташе с дрвета на дрво.

НАУКА И ВАСПИТАЊЕ

Шта је васпитање?

Један американски лист приредио је једну интересантну анкету о васпитању и ево какве је одговоре добио на постављено питање?

Професор каже — знање
Реформатор каже — карактер
Филозоф каже — истина
Уметник каже — лепота
Епикурејац каже — срећа
Новинар каже — публицитет
Стојик каже — самовладање
Хришћанин каже — самоодрицање
Државник каже — узајамност
Дипломат каже — политика
Владар каже — лојалност
Војник каже — храброст
Бољшевик каже — пропаганда
Социјалист каже — борба
Банкар каже — штедња
Песник каже — визија
Омладинац каже — успех
Дете каже — игра
Лекар каже — здравље

У самој ствари васпитање је све то и још много више.

Света Наука

Један учитељ често говораше о науци људима, како је она спас и једини услов за људски живот. А један сељак који имађаше обичај да увек буде у опозицији на то ће му рећи:

— Ама слушај, господине, да је добра наука и Бог би је имао. Камо ти једна света наука на свету. Данас говоре паре а не наука.

Учитељ га одведе у цркву и поведе од иконе до иконе.

— Која је то икона? — пита он, пошто беше неписмен.

— То је Исус Христос који је проповедао науку како људи треба да живе.

— А која је то?

— То је Свети Ђорђе који је је погинуо за Христову науку.

— А Која је то?

— То је Свети Сава који је учио људе науци.

— Ово је Свети Димитрије, који је погинуо за Христову науку.

— И тако редом. Цела је ова црква саграђена од науке.

— Па ипак нема хлеба без мотике, и поред толике науке — рече упорни сељак.

Учитељ га одведе у друго село где људи копачицом окопавају кукуруз без мотике, где жетелицом жању жито без српа и врше вршалицама. Па му онда показа и то: да ли би он знао за железницу, аутомобил, аероплан, за прскање винограда, да се свугде није наука умешала и побољшала човечији живот.

Кад он сагледа све то шта је све наука учинила за човека и да се хлеб и без мотике може добити, пркрсти се и рече:

— Не остави Боже без науке. Наука је Света Наука!

Вишак људских вредности

На овој земљи постоје две врсте људи: једни, који привређују више но што им треба и стварају резерве и за живот других људи. Други који не раде ништа, а живе од туђе тековине. Наравно да се такви људи нерадо трпе у друштву. И то је оно што је вазда изазивало немире, сукобе и потресе међу људима.

Та особина првих, тако званих продуктивних људи, који умеју сувишак своје енергије на добро да употребе, представља једну *позитивну* страну људску, или тако звани *вишак људске вредности*.

Тај *плус* људских вредности, огледа се и на духовном и културном пољу људских делања, као и на материјалном, где на једној страни једни предњаче и стварају, а други посматрају и уживају у туђим плодовима рада, или чак сметају другима да стварају опште добро.

У рату се запазила једна нарочита врста људи, под именом „ратни забушанти“. Слично томе и у мирно доба, постоје *мирнодобски забушанти*, људи, који не мичу прстом на стварању општих добара а уживају у њима, то су *мирнодобски забушанти* или *културни забушанти*.

Са таквим људима је тешко стварати прогрес. А њих није мало у друштву. И то је први лед, који имају да пробију радни људи, да што више таквих људи покрену на рад. А други је да уклоне сметње, који су увек редовни пратилац радних људи.

У сваком случају особина стваралачких људи представља једну неоспорну добит друштвену, коју свака држава и свако друштво треба да уме да искористи. Она се огледа на свима пољима људске радиности и избија као цвет на растињу са разноврсним и благотворним приносом својим. Али нигде се лепше и видније то не огледа него на пољу уметности и уметничког стварања. Сваки човек са јачем дозом радљивости, на ма каквом пољу рада, увек је нешто *више* од обичног, просечног човека. Али човек са уметничком врстом стварања је доиста прави и највећи *вишак људских вредности*, ако је само идеалима задахнут.

Како да дођемо до већег броја стваралачких људи? За уметнике не треба бринути. Њих ствара природа и Бог. Само им треба створити услове за рад. А за остале: Кад би се сваки умео снаћи у свом послу, брзо би се ишло напретку. Нека свака завртка на машини буде на свом месту, па ће машина лепо радити. А кад оне измењују своја места, машина мора шкрипати и клопарати. Кад људи не раде оно чему су се спремали, већ друго нешто, послови морају да им рамљу.

Други је услов за стварање напретка, да се ничији посао не претпоставља другом и не истиче *над другим*. Свака је улога важна за оно чему је намењена и не може она ништа од своје вредности изгубити, што ће нека друга улога, важна опет за своју намену на свом терену успевати.

Једна цигља у зиду не треба никад да се љути што украшено кубе над њом сија, *ослоњено на ту исту цигљу*. *Зачинак* је дивна ствар за јело, оно даје укус јелу. Али ко би могао јести сам *зачинак*? Све вреди *само једно с другим*. Кад људи тако схвате своје улоге и дужности, онда ће их лако отправљати.

И уметност као *зачинак* нашег живота, би ли нешто вредела без људи. Једна најлепша слика, бачена у подрум, кога може да интересује. И најбољи свирач и певач у некој пустињи остаје незнан.

Уметност је дакле везана за људе и живот. А живот се изражава кроз уметност. Да нам уметност није оставила трагове од нечијег живота, ми не би смо знали да је тај живот постојао. Било је много народа који су прохујали кроз ову земљу, па се ништа за њих незна, јер нису имали *вишак људских вредности*. А од животиња су се разликовали само у толико, што су имали људски лик. Како је стра-

шан тај живот био код таквих људи који су знали само за ждерање и клање.

За срећнији живот данашњих људи, има се благодарити само тим људима са *вишим* људским способностима, који су култивисали и побољшали живот. Али то не значи да су остали људи, сви неспособни за побољшање живота. Преимућним људима спада и то у заслугу што су такве људе овде-онде умели да ставе у службу добру. Јер има људи неоспорних способности, који не умеју да почну ништа, док их неко не поведе. И *сомопоуздање* спада у вишак људских вредности.

Има неке сакривене вијуге у мозгу, које крију многе способности људске. Да се те вијуге открију и почну да дејствују, зависи од прилика. И то је једна главна брига културних просвећених људи, да пробуде успавале људске способности. Нису сви људи генијални. Али нису сви ни кретени. Средина чини огромну већину, која не уме своје способности да употреби и која увек тражи да се води.

У томе лежи кључ данашњег културног делања, и брига талентованих људи, да сакривене и непробуђене способности људске открију, разраде и ставе у покрет за стварање општег добра. Јер нису сви људи „нишчи. духом“, који ћуте и не раде.

Не морају сви људи бити инжињери, па чак ни зидари али принети цигљу за зидање може сваки. Није довољно прећи само поред неке лепе грађевине и не видети ништа на њој. Треба је и *разгледаши*. Чути неку лепу свирку или песму а не ослушнути, то је исто што и не чути је. Узети књигу у руке, а не отворити је, то може и неписмен урадити. Вишак људских вредности представља и способност *гледања и разумевања*, а не само уметничког стварања. А ми имамо огроман број људи, који гледају, а не виде и слушају, и не чују. У томе лежи узрок њихове неактивности. Јер гледање и разумевање први потстрек за рад и прво дугме за звонце активности.

Само једна прочитана прича из неке латинске библије, о савршенству човека, у стању је била да измени из основа живот великог руског мудраца, Толстоја, који је умео да разуме оно што прочита. Колико је њих на тај начин, било путем неке књиге, било нечијим саветом, нашло свој камен мудрости и свој брод живота кренуло бољим и целисходним путем.

Навикавајмо свет, а нарочито омладину нашу, да *гледа и разумева*, да чује шта треба да чује и да види што треба да види. Па ће му се више отворити очи, да из онога што види код другог, нађе и у себи самом, сакривено благо, за које ни сам није знао своју вредност, свој *вишак вредности*.

Само на тај начин, проналажењем своје личне вредности многи људи постали су славни.

Али једна само напомена: Као што постоји тврдичлук или распикућство у трошењу материјалних добара, тако исто постоји то исто и у трошењу енергија, где на једној страни једни људи стварају, докле други на другој страни троше своје енергије на буди зашто, на свађе, парнице и јалове политичке борбе. Ово последње је однело огромне снаге нашега народа у неповрат.

С тога, помозимо један другом у проналажењу и прибирању виших и племенитих енергија, али помозимо да се оне на добро употребе.

Прозор кроз који се све види

Живела су два суседа један поред другог: Тодор и Стеван. Стеванова кућа имала је прозор са улице, а Тодорова није имала. Стеван је био имућног стања, а Тодор сиромашног. Стеван је био човек који је стимао науку и слушао научне људе. Тодор је све то одбијао и мислио да је најбоље онако како он живи. Једнога дана запитаће Стеванова жена Тодорову:

— Видели ли ти комшике данас, кад проведоше човека са три ноге.

— Нисам, одговори Тодорова жена.

— Па ниси дабоме јер ти немаш на кући прозор. А ја сам само данас за један дан дан видела кроз мој прозор: једну пратњу, три свадбе, стотину путника, све сеоске говораре и овчаре, два аутомобила, један велосипед, четири фијакера, три рабације, седам ђака и чак човека са три ноге.

— Те шта си видела вајде од тога што си то видела, рече сусед Тодор.

— Како шта сам видела вајде, зар ти не знаш да је нама само један поглед с прозора усрећио кућу. Једнога дана спазим ја кроз прозор где човек носи у џаку нешто и нуди на продају. Питам шта је, а он каже семе од детелине. Купимо ми и посејемо. И од тога доба, стока нам пође на боље. Други пут спазисмо воћне саднице и њих куписмо и засадисмо наш лепи воћњак. А ви сте жмурили целога века. А нисте знали да човеку по неки пут један поглед са прозора може да донесе срећу.

— Море то још и није ништа — умеша се Стеван од некуда. Кућни прозор је ситница према једном другом прозору. Ја имам један прозор кроз који се види много даље. Ја сам на пример кроз тај прозор видео и сазнао: да је Мојсије избавио јеврејски народ из ропства, да је пре римског

царства било царство Вавилонско, Асирско и Персиско да смо ми имали велико царство пре 6-700 године. Да је Карађорђе био сељак, трговац, хајдук и Вожд, да је на Косову највише храбрости показао Милош Обилић. Гледрјући кроз тај прозор ја знам тачно докле се простиру границе наше државе; како се сеје и окопава сточна репа, како се прави бордовска чорба за прскање винограда, како се поступа при уједу од змије. И кроз тај прозор и данас гледам ван граница наше земље шта ради и тај други свет и много се чему корисном поучим. Ето зашто сам комшија ја бољег стања од тебе и боље живим од тебе.

— Па који ти је то прозор?

— Тај мој прозор зове се *књига*.

Тодор се насмеја и тада разумеде зашто Стеван често купује књиге и чита и много што шта друкчије ради од њега.

Убрзо после тога видела се два прозора на кући Тодоровој. И Тодор који је преспавао у својој мрачној кући 60 година, поче под старост да долази чешће код Стевана и да разгледа и чита његове књиге.

Најпоузданији пријатељ.

— Стара прича, а увек нова лекција. —

Да ли је икад живот текао тако брзо, као данас. Да не помињемо м о д у, која од јучерашњег шешира прави карикатуру, а ономадашње ципеле проглашава за препотопске. Него да узмемо најобичније доживљаје. Јуче, рецимо радимо нешто важно и крупно, данас се ништа не познаје на нама да смо то урадили. Некад се једна свадба препривавала годинама. Данас се ништа не говори ни о оној која је била јуче. Једно обично путовање до мало даље вароши, преприва, вало се некада као читав роман. Данас се иде у Беч, Париз-Њујорк и о томе се говори као да се ишло до најближе вароши. Толико се живот изменио.

Један писац ту скоро врло је умесно рекао: „И у аутомобилу кад се возим, чини ми се да живот брже путује од мене.“ И он нас разноврсним доживљајима толико затрпава, да ми не знамо тако рећи шта смо јуче радили. А треба да знамо јер се данашњица наставља на јучерашњицу. Па не само то, него јучерашњица нам по неки пут затреба као насушни хлеб. А ми је сваки пут не умемо сачувати. Да не идемо далеко, да узмемо догађаје после рата. Колико нас има који знамо годину и датум кад смо прогласили Уједињење. Колико нас знамо тачно годину кад је закључен Версаљски мир? Ко би

уопште знао да је било битке Николе Скобаљића у врањским кланцима (16. новембра 1454.) последњи отпор српског народа према Турцима, када је Скобаљић жив натакнут на колац, Али се нашао човек, који је то записао. Те ми за ту битку пре 500 година боље знамо, него ли тачно дан када је Карађорђе подигао Устанак. Јер ово није имао ко да запише.

А шта да кажемо за друге ствари из области нашега рада које изискују свакога часа да погледамо у књигу, како беше ово а како беше оно, јер све се ситнице не могу запамтити. Ја могу у глави по нешто очувати или не, али оно што је у књигу унето, стално је сачувано.

Ето зашто се оснивају музеји, пишу књиге и новине, да сачувају трагове од нашега живота и рада и да нас поуче за текући живот. То још има и ту своју вредност, што прошлост, и ако је прешла у заборав, увек има већег интереса за нас од садашњости, кад се у згодним приликама пред нас истакне. А свака ствар, догађај, изум, или израда човечија чим прескочи једну ноћ, одмах прелази у историју. Узмите једну најпростију ствар, м а р к е. Док су у оптицају никога не интересују. Чим се повуку и друге заведу, ове се одмах траже и купују као историске. И што су старије, то су скупље. А шта има на марки: једна слика и једна цифра. Па се ипак ревносно прибирају и чувају само зато што припадају прошлости. „Српске новине“ на Крфу, биле су онда обична ствар. Данас оне престављају једну најдрагоценију старину. Колико има људи који су их сачували? Колико би данас за њих неки дали да их имају.

Колико пута нам се десило да идемо од старца до старца да питамо шта је било пре 50 година у неком месту. Сад нам књиге и листови тај посао много олакшавају, чувајући нам од заборава садашњост. Јер у њима нађемо све што нам треба. Један допис или белешка у једном листу изгледа ситница за данашње време. Али после 50-100 година, она претставља један докуменат. И једно најобичније писмо, сачувано у кући, после извесног времена већ преставља једну вредност. Само с једном књигом у кући, ви већ нисте сами. А шта мислите у пуној соби књига? Ви се налазите, као у једном великом свету. Разговарајући са тим књигама, ви не чујете ништа шта беспослени свет око вас ради. Са књигама у руци можете разговарати чак и с Немањом и Светим Савом. Без књиге ви морате питати другога за сваку ситницу.

Кад један човек беше написао књигу о томе каква су Бугари зла починили код нас за време окупације, сељаци из тих крајева рекоше: „Ми то знамо боље од вас, јер смо лично пропатили све то“. Јест ви то знате, али кад ви помрете, ко ће онда причати свету о томе? Онда ће ова књига то причати.

Али није само то што књига чини услугу човеку, што му чува прошлост од заборава, него га она учи и даље и иде с њим неограничено кроз цео живот, помаже му у раду, теши га у невољи и олакшава овај иначе тешки и заморни живот. Читајући књигу он се просто одмара душевно и снажи за нове напоре и подвиге. И најбољи пријатељ по каткад остави човека на сред пута. Али књига га никад изневерити неће.

Данас је живот толико развијен и испреплетан, да су и најпростијем раднику потребна нека писмена упуства која ће га поучити како да се снађе у свом послу и животу. И он мора водити прибелешке и упуства за живот и имати бар најнужније књиге из своје струке. Помислите само колико је само о пчеларству књига написано. И да није та грана тако студирана и усавршавана, зар би се могло из једне кошнице („Даданблатове“) добити по 80 клг. меда за једно лето. А шта да кажемо за друге пољопривредне гране. Данас мора да отвара књигу, како лекар, пре него што ће да препише лек болеснику, тако и сељак кад пође да оре. Има много ствари које се усмено запамте, али има многе за које се мора књига отворати. Зашто морити мозак кад има књига за све. Колико је људи направило грдне погрешке у послу само зато што нису погледали у књигу кад су почели, основниши се на своје памћење. Лепо је то имати добро памћење, али није с горега имати књигу при руци. Према томе и књига је једна врста алата, као и сваки други алат. Са књигом у руци човек је као с оружјем у руци. Без ње он је голошакаст и неспособан за сваки већи рад, а камо ли за борбу.

Па ипак је данас још врло мало људи, који умеју да схватају важност књиге за живот. Све ће друго да купи, само не књигу. За све ће да нађе пару, само не за књигу. Све ће да стигне друго да уради, само не књигу да прочита. Изговор: „нема се времена“ и сувише је застарео, кад се зна да књига не тражи нарочито време. Она се може читати и кад пада киша и кад сунце греје и кад је напољу цича зима или блато и кад је лепо; и у пољу и шуми, и у кући и на њиви и у свако доба и на свом месту. Човек који прича како нема времена да чита књиге, а редовно иде у кафану, обмањује и себе и друштво. А знате ли ви шта значи то прочитати једну књигу? Исто што и стећи једног новог пријатеља, или добити један згодитак. Паметни људи кажу: Сваки човек треба да прочита бар онолико реченица данас, колико залогаја хлеба прогута. Колико људи који ни за годину толико не прочитају, и ако су добро писмени. То је исто као кад човек има алат неки и зна њиме да рукује, а не употребљава га. То је инструменат који никад не свира.

То је цвеће без мириса. То је грло без гласа, то су очи без гледања.

Има томе три узрока, што људи не воле да читају:

1, Што људи више воле да живе, него ли да мисле.

2, Што немају стрпљења да читају.

3, И што не разумеју сваку књигу, а неће да питају.

Човек с питањем прође цео свет. Зар је боље остати необавештен и остати на сред пута, него ли питати куда води ова или она стаза. А с књигом у руци и без питања постигне то.

Зар је то срамота питати некога: шта значи ово у књизи, а шта значи оно. Колико је људи једна најситнија необавештеност стала живота.

По професијама књиге се удешавају и пишу за сваку потребу и струку. Зато данас и постоје стручне књиге за сваку струку. Само према једном сталежу учињен је један велики грех. Управо створена је једна заблуда: Како сељаку не треба књига. Па и сељак је то био увртео у главу годинама како је за сељака плуг и мотика а не књига. И зато што је сељак себе сматрао недостојним књиге и просвете, он је остао годинама и најнепросвећенији од свију других сталежа.

Ну, од времена оснивања земљорадничких задруга на селима, та се ствар сасвим изменила. Сељак је кроз своју земљорадничку задругу упућен одмах и на своје лично просвећивање, јер је за сваком задругом одмах ишла и књига, јавно предавање и свако упутство за живот. Приликом свакога конгреса земљорадничких задруга, задругари су наши увек понели по неку корисну књигу. Те је данас ретко и наћи задругара без и једне књиге у кући, па чак и оних који су неписмени, јер им их деца читају.

Увидело се најзад у најширим слојевима нашега народа да као год што је потребан хлеб и со за кућу, плуг и мотика, кош и амбар, добар пријатељ и сродник, исто је тако потребна и добра књига! Јер данашњи брзи живот то захтева.

Онима који знају све!

— Прича Старога учитеља —

Мени је лако било учити оне људе, који не знају много — говораше покојни учитељ Мијат. — Њима што будем казао, они ће ми бити благодарни“.

Лако ми је учити и оне који *нешто* знају, јер ће желети да још штогод науче. Али ми је тешко било учити оне који знају све!

Тако сам имао једнога који није хтео ништа да прими

што му, год кажем, уверавајући ме да он све зна! Да је његова глава пуна свега шта му треба и да више ништа у њу не може стати. Често пута неће да ме саслуша ни да довршим што сам започео да му говорим. Јер он све зна!

„Лепо да примимо и то, — рекох му ја, кад би знање било као вода, месо, млеко, јаја. У пуну чашу воде доиста не може стати ни један кап воде више. Желудац кад се напуни јелом, више не може примити јело. Али мозак кад се напуни да ли још нешто у њега може стати? или управо да ли се мозак уопште може напунити? Ти сматраш да је твој мозак исто што и шиник, рецимо напуњен и препуњен и да ништа више у њега не може стати. А ја ћу ти сад доказати да то није тако. И ухватим једну муву, удавим је у води и оставим да стоји у води све донде док није престала показивати знаке живота, док се није видело да је мртва, После извесног времена извадим је из воде, метем је на сто и посолим је сољу. Није прошло ни 10 минута, а она поче да мрда. Мало по мало, мува све више мрда и док се не осуши, одлете.

Мој Миливој, што се прављаше да зна све, кад видео то, запита:

— Како то, како то? — окупи ме запиткивати.

— Ево како, кажем му ја. — Мува не дише на плућа као ми, већ на рупице, звани душњаци. Вода је напунила те рупице и угулила њен живот за извесно време. Со је извукла воду из тих рупица и мува је поставила свој живот. То је проста ствар, али ти је ниси знао. А ти кажеш да знаш све. Шкоди ли ти што си сад то научио.

— Не.

— Јеси ли сад видео да твој мозак није исто што и чаша, што и желудац што и неки обичан суд, који се да напунити, већ да су његове просторије много веће од сваке чаше и од сваког суда. Ну, то је једна ситница, овај случај с мувом, али има пуно ствари које ти не знаш, а које би требало да знаш. Да узмемо један овакав пример. Ти знаш да је пре неки дан умро твој сусед Миленко он неке посеко-котине на прсту.

— Знаш.

— Епа добро, људи се много више посеку од тога, однесе им граната ногу, руку, па остану живи, а он, да умре од једне мале посеко-котине. Али је он морао да умре јер је драо мртву овцу, која је угинула од пришта. И кад се при дрању посекао, пренео је њену заразу на себе. А ти знаш да је и он био један од тих који се правио да зна све! И није примио ничије савете. И то га је упорство стало живота пре времена.

Ну, рецимо то је једна нарочита наука, сточне болести, које треба нарочито учити. Али има простијих ствари од то-

га, које људи не знају, а мисле да их знају. Дигну главу иду путем и мисле да је цео пут раван. А кад израђаве ноге о камење и јаруге, онда виде да цео пут није раван. Ти си већ учио буквар и верујем да си га знао на памет.

— Све у прсте! — рече Миливоје,

А ево ја ћу те сад уверити да ни њега ниси доучио. Тамо има једна реченица која гласи овако: *Класови на жишу који стоје право, празни су.* Јеси ли кад год размишљао о тој реченици.

— Никад!

— Видиш, та је реченица написана била за децу од 6—10 година, али је деца нису разумела и тек је сад ми разумемо. Значи да нисмо ни буквар доучили а камо ли што друго. Па како можемо да кажемо да знамо све. Сад да се вратимо овако стари на буквар, па би смо имали много које чему да се научимо из њега. Човек једну ствар колико пут сагледа, толико пут нађе у њој по нешто ново. Ти знаш све стазе и путања у твом селу, а свакога дана наилазиш на по нешто ново по њима и учиш се. Јер наука није исто што и вода, што и песак или жито, нити она заузима простор у нашем мозгу као и други предмет већ је она нешто духовно и невидљиво што се може бескрајно уносити у мозак. Човек је са учењем исто што и један путник, који путује целога века и никад крај земљи не нађе. И наука је бескрајна као и васиона. Обућу праве много обућари, али ти идеш код онога који боље ради. А боље ради онај који није никад казао да све зна. Него се учио и даље и још учи. Тако ти је у сваком послу, што човек више зна, све му се више отвара прохтев за учењем. Према томе, ко год каже да зна све, не зна ништа!

Никад више није пало на ум Миливоју да каже да све зна.

О читању и читачима

Чиме се поједини људи бране од књига и читања?

Једни се бране *немањем времена*. А по четири сата проведу у кафани (већином варошани).

Други се бране *умором*. Зато иду у кафану да се „одмарају.“

Трећи се бране *немањем шта да читају*. А кад им понудите књигу они окрећу главу. И пре ће вас частити 5--10 динара неко ли купити од вас књигу од 2 динара.

Четвртима су скупе књиге. Јер су им вина, пива, ракија и дуван јевтинији.

Пети читају новине, и мисле да им новине могу заменити књиге.

Шести су стари па нема ко да им чита.

А ми велимо: ко год неће нешто да ради, он ће увек наћи разлога за то.

Навика нечитања

Није само врлина велика љубав према читању књига. У модерном друштву сматра се за врлину и одвратност па чак и „јунаштво“ у нечитању. Омаловажавање исмевање и каригирање књига и њихових писаца. Те би се могла публика поделити на две врсте: на ону што чита и на ону што не чита.

Навика нечитања постаје на два начина: или се човек сам навикне на нечитање или га други томе научи.

Кад чита површно. А површно читање као и нечитање, нема интереса. Оно што нема интереса нема ни воље. И брзо се оставља.

Не узимањем никако књиге у руке. Има људи који су толико одвратни према читању, да ако хоћете да их што пре испратите из куће, пружите им књигу или им почните читати н е ш т о.

Нечитање услед немања времена! Остављање за други пут, па се никад и не дође на ред.

Прво се одморити седењем у кафани у празним разговорима, па за читање ако остане времена.

Почети читати па због неразумевања неких места, напустити цело читање-

Не читати зато што и други не читају.

Не читати неку књигу зато, што је неко нешто неповољно рекао о њој.

Не читати неку књигу, зато што ју је написао неки писац кога ми не ценимо много или само зато што познајемо писца.

Не читати неку књигу зато што је послата бесплатно од некога друштва или надлештва.

Не читати књиге зато, што их има велики избор, па је тешко одлучити коју изабрати, и т. д.

Што важи за књиге, важи и за листове.

Жалба једне домаће библиотеке

И ја имам своју биографију, као и поједини људи. На првом месту ја сам рођена још онда кад је мој господин био ђак. Па сам чувана кроза све године час у сандуцима, час на

рафовима, а час у стакленим орманима, И најзад сам спаљена од Бугара 1915 године.

После рата ја сам се поново родила. За две три године ја сам већ испунила један стаклени орман. Али се госпођи учинило да је тај орман zgodнији за шоље и чаше па једнога дана мене избаци и ту намести стакларију.

Господин купи други орман, још већи и мене смести у њега. Али се госпођи допаде тај орман за чист веш па орман напуни вешем.

Господин поручи велики раф на коме могу много књига стати и смести мене, милина беше погледати. Али газда од куће отказа кућу, а други нађен стан немаде места за толики раф. Те мене стрпаше у подрум у неким корпама и сандуцима, где и сад чекам своју судбину.

Не жалим што сам сужна у затвору, јер кад тад могу сунца угледати. Али се бојим после смрти мога господина, да не доспем до тога да пиљари завијају сир мојим листовима.

Културне и Друштвене дужности

Дужност према дужностима

Кад је се онај фарисеј уздигнуте главе у храму похвалио пред Господом Богом, како он испуњава све дужности и према Богу и према људима, обичном човеку учинило би се да је то с његове стране било исправно. Међутим нашао се Исус, који је то прокламовао као лаж! И нашао је скромнога човека, много бољег од њега у углу истога храма.

Имамо ми и данас врло много таквих људи, који звече и праскају својим прапорцима, како они испуњавају своју дужност према држави и друштву. А у ствари гледају само себе и своје интересе. Јер зло, које царује на све стране и неизвршени општи послови непрестано им довикује: нисте ви ни изблиза испунили дужности које треба да испуните и немојте заваравати свет о себи оним што у ствари нисте.

Дужности које треба људи да испуњавају има врло много. А зашто бисмо их ми набројавали и водили читав списак, кад можемо знати само за једну. И кад њу једну испунимо, онда је испуњено све! Та једина и најглавнија дужност зове се: *дужност према дужностима*.

То изгледа у речима несхватљиво, али у животу врло јасно: кад ти чиниш неко добро без размишљања и без нарочитог обзира, онда си ти испунио једну дужност али дужност, а не за љубав Јанка или Бранка. Кад ти чиниш добро ради добра, а не ради личне наклоности, дужност без икаквог страховања за самога себе. Кад ти покушаваш да чиниш добро и онда кад не можеш да га учиниш, онда си ти испунио једну од највиших дужности: *дужност према дужностима*.

Да то примерима објаснимо. Један човек, рецимо, вади новчаник да некеме у невољи помогне, па се тргне и рекне: Е, видиш ја бих ти учинио, али неће да ми стигне за то и за то. Други неко позван да учествује у неком општем културном послу, па се извињава: Ја бих с драге воље радио то али имам да свршавам те и те послове, зар се такав човек може уврстити у ред људи који испуњавају своје дужности, кад је он сам себи увек пречи. Човек, који се увек сећа прво себе па онда другога, не испуњава *дужност према дужностима*. То би била неурачунљивост по обичном схватању, рад само за друге и ако је један такав идеал у лицу Исуса Христа постојао на земљи, наш живот ипак није тако организован,

да ми, радећи за друге, себе потпуно заборавимо и пренебрегнемо; али у идеалном смислу, или боље рећи у Христовом, док човек не буде имао таква осећања у себи која воде до самопрегоревања, он никад не може испуњавати ту узвишену дужност, што се зове *дужношћу према дужностима*.

Има један „расковник“ што га сујеверни и грамзљиви људи за новцем целог века траже, да сњим отворе сваку касу и сваку браву, како би пронашли „благо цара Радована“ и никад га не нађу. Али има један други „расковник“ кога људи не траже, а могли би га наћи, са којим би могли сваки култуни посао свршити свако добро учинити и сваку дужност испунити, то је *осећање културне и хумане дужности то је дужношћу према дужностима*.

Ко има тај кључ у себи, он ће моћи отворити сваку браву на згради живота. А њега није тешко наћи. Треба само поћи за њим. Треба рећи *хоћу* и нашли смо га!

Јесте ли гледали како неки часовник стане и неће да ради. Ви га чачкате и мислите ко зна шта се све искварило у њему. А кад га однесете мајстору, он му само једну закачаљку одврне и часовник проради. Зар оно ваше *хоћу*, није та завртка на машинерији вашег шивота, коју ви само треба да одвртите, па да се стави у покрет.

Не мора човек учити нарочите школе па да научи како се испуњавају опште дужности. Нити какве нарочите школе за то постоје. Такву школу сваки човек носи у свом срцу, за то, ако хоће да је има. Читајте животописе великих и заслужних људи, па ћете видети, да ни они нису нигде нарочите школе учили за то, чиме су се прочули. Али су имали у срцу ватрену љубав према општем добру и одмах су знали све шта ће радити.

Та пламена љубав према прогресу и хуманости води човека као електрична сијалица кроз мрак и њрш. Огњени језици над главама апостола у педесети дан после Васкрса Христовог, не значе ништа друго него то исто надахнуће љубави према Христу, којом они после тога запалише свет.

Зато и ми, кад помишљамо на неки рад, не заборавимо никад на ту истину о огњеним језицима. Ко се њима запали, он неће никад рећи: Нећу или не могу, већ увек *хоћу* и могу. А кад се то рекне, онда је све решено, све научено и учињено.

Часовник таквог човека ће увек куцати и испуњавати *дужношћу над дужностима*.

Три чворновита дрвета

Намењено онима који не признају ничије вредности па ни своје.

Прича се да је некада било време, кад је Бог ишао по земљи и када су и животиње и дрвеће говорили и радили

као и људи. Тако се прича да су у једној планини разговарала дрвета међу собом, чиме би које могло да послужи човека и надметала се које од њих више вреди. Било је и таквих дрвета, која су много вредела, али се нису хтела појављивати, нити се коме стављати на расположење. А било их је која су мање вредела, али су ипак допринела што су могла.

После таквог једног разговора, три дрвета из једне планине одлучише се да сиђу доле у равницу и да се ставе људима на расположење за њихове потребе. Једно беше *право и глашко*, друго, *криво и раиаво*, а треће *чворовишо*.

Сва се дрвета грохотом насмејаше, која полагаху много на себе и своју гордост, шта ће чак оно чворовито дрво међу људе и какве вајде могу имати људи од њега.

Али та три дрвета одоше и стадоше крај пута. Туда пролажаху људи и загледаху их. Први, који прођоше, зграбише оно право дрво и направише од њега један леп штап. Тај је штап доспео у царске руке. Цео свет клањајући се цару, клањао се и том дрвету. А оно је ликовало и говорило само себи: „Ето, да сам остало у планини, нико за мене не би знао и не би доживело ову част!“

Оно криво дрво многи људи загледаху и остављаху. Јер не би знали шта би од њега направили. Али се нађе један и за њега, који га узе и направи од њега кукаљу за вешање бакрача с млеком. Годинама је оно тако служило и чувало једну најбољу људску храну. Са њега су се хранили и укућани и гости и многи високи путници. И оно је ликовало што су га људи тако припознали и лепо употребили. Иначе, кад би знали за њега да је остало у планини.

Треће чворновато дрво за дуго је стајало крај пута. Многи су га само погледали и прошли. Јер шта би могли од чворноватог дрвета да направе!

Али једнога дана нагоше се кола неким путницима са обале пута и пођоше низа страну у провалију. Брзо дохватише они Чворовато дрво и подметнуше под точкове те се кола зауставише. „Да не би овог дрвета, изгибосмо сви!“ — рекоше задовољни путници после срећног спасења.

Ту први пут виде чворновато дрво како се нашао посао и за њега. Па остаде и даље крај пута да чека своју судбину.

После неког времена на том истом месту, нападоше неки разбојници једнога путника да га опљачкају. Видећи се он у невољи, дохвати оно чворновато дрво па размахну око себе. И једнога тако опасно згоди да је од тога ударца пао мртав. Остали се разбојници уплашише и побегоше.

Путник, видећи се спасен, пољуби чворновато дрво и рече: „Ти си ме данас спасло“. Па га благодарно спусти на земљу и продужи пут.

Не прође дуго а наиђоше опет неки путници туда ноћу. Време је било хладно, а они вођаху једног болесника са којим нису могли даље, те морадоше ту застати и преноћити. Хладноћа велика и нигде дрвета. Срећом спазисе ово чворновито дрво, исекоше га и наложише ватру. Те огрејаше болесника и скуваше му један чај да поврати душу.

И док су они благосиљали дрво што се нашло ту као поручено, оно је пуцкарало на ватри и само себи шапутало; „сад могу бити задовољно, јер сам извршило своју задаћу: двојици сам спласло живот а трећем сам повратило живот“. За дуго се причало о том дрвету, како је спасло тројици живот.

Остала дрвета у планини, која су много држала на себе и своју гордост и која су се на све ово смејала, поред све своје лепоте, остала су у планини да — једино што су могла да ураде, нападају од олује и иструле...

*

Да ли се из ове приче, ми људи, чему можемо поучити?

„Црни Арапин“ и данас на путу

— Један необичан терориста —

Није то ни државни, ни краљевски ни царски, ни министарски, па чак ни мужевљевски терор. Запамтили смо ми многе тероре, међу њима и непријатељски. Сви су они трајали годину, две три па се повукли. Али овакав терор ви још нисте ни видели ни чули. Само да чујете:

Ишли смо у једну ревизију, управо у једно село, а најтачније да у једном селу отворимо школу. Село је било брдовито и неприступачно. Једва смо ишли на коњима. Напред су ишли сељаци из тога села, који знају пут, а ми за њима. Био је већ сумрак кад смо се приближавали селу. Наједанпут један од предњих путовођа заустави коња, окрену се нама и повика:

Пазите господине, кад пролазите поред онога дрвета што је пред нама, сагните главе да не ударите главом о грану.

И ми сви сагосмо главе, пролазећи покрај тога дрвета и не ударисмо ни један у ту грану. А оно није грана, но читав ступ, суварак од тога дрвета, испречен над путем, терорише ко зна колико година то село, као црни арапин на друму. Цело му се село клања и преклања при пролазу, али ником не пада на ум да га се ослободи.

— Ово је терориста, рекох ја, коме ни један други терор није раван.

Тако одосмо у село Ћутећи. Кад свршисмо посао са школом, ја их онда запитам:

— Чије је оно дрво на путу са оном испреченом граном?

— Сеоско, одговорише они.

— Откад оно постоји?

— Нико не зна.

— А она грана откад онако стоји испречена?

— И то нико не зна.

— И ви тако пролазите под њу...

— Тако пролазимо од земана.

— И није вам то досадно.

— Тако смо научили.

— Па зар ви победили у рату три царства, а не можете да победите и отсечете једну суву грану, него је држите тако да вас мучи и терорише...

Они се згледаше...

— Доиста право кажете господине, то ником није пало на ум. Ту су пролазили и кандидати посланички годинама, па ни њима то није пало у очи.

— Ако ћете господине право да вам кажемо истаче се један међу њима ми би смо ту грану одавно отсекли, то ништа није тешко. Али знате какви су наши људи, сваки каже: зар је баш дошло до мене. Нисам ја дужан то да урадим, није онај, и грана стоји и запречује пут целом селу. Све чекамо да неко нареди то. И нико не наређује...

— Епа онда сматрајте да сам вам ја наредио да то учините.

Они погледаше у сеоског служитеља. И неколико удара секире ослободише село од терора тога „Црног Арапина“.

*

Кад ово причам паде ми на памет један други пут сеоски, тако рећи зарастао у трњу а цело се село служи њиме, али тако од штркљаних трнова волови изађу крвавих очију, а мени то трње однесе наочаре. Ником да падне на ум да поткреше то трње да не злоставља пролазнике. И за то треба нека наредба...

Готовани

Та ми реч тако немино звучи у ушима и сада, кад се сетим материних прекора кад кара непослушну децу и свакога онога који сам ни зашта неће да се замучи но све чека на готово:

„Ви готовани једни, што нећете ни зашта да се прихватите, но све чекате на готово“.

Знам и једну врсту кокоши, које ваздан стоје пред вратима и чекају да им пружите у кљун готово зрно. Јесу крупне, јесу лепе, и лепа јаја носе, али брате да кљуну саме ништа неће, ни травку, ни црва ни бубу. Ваздан ће чекати на вратима да им принесете готово жито, а саме да потраже нешто никада неће. Прави готовани!

Сећам се у рату при повлачењу јадни наши регрути како пропадоше. Пошли као на свадбу. И ни зашта се нису побринули, ни за покривку ни за простирку, ни што у торби за јело, а још мање у џепу за трошак. Па како где замркло тако ту остало. Легло где стигло, гладно, сзебло, измрзло, пропало. Били готовани код куће, па мислили да то може и у рату тако да буде. Зато су трећепозивци више прешли на Крф, него ли регрути. Извежбани стари војници; па се побринули за све. Где заноћи одмах се нашло сламе дрва, да се спусти на суво и уз ватру. А ни торба није била празна, да се згреје мало чаја. Носили неки и брашно те месили и хлеб и кували јела. Ако је требала игла да се нешто прикрпи и без ње се није пошло. То се каже способност за живот. Лако је било бити готован у кући пуној жена, па где се ти окренеш оне ту притрче да те послушају. Али треба се умети снаћи у оваквим приликама као што је рат. Зато није штета знати и оно што није дужност. Дође време кад ти и то треба. О, да ви знате шта су наши војници све радили у рату. Падну у неку пустињу. Па за неколико сати изникну читаве насебине са свима удобностима за живот, да им је чисто жао кад морају да пођу одатле. Израђивали су они за време одмора читаве уметничке израђевине. А то су све били они, који нису били готовани.

Новине и књиге пишу о некаким друштвеним готованима. То су они људи који ништа не раде и о туђем зноју живе. И то је једно велико зло друштвено.

Али ја знам још једну врсту готована од којих друштво много више пати, него од ових првих, зато што су многобројнији. То су *културни гошовани*. Људи, који ништа не раде на културном бољитку, а уживају у туђим тековинама. И који не само што не раде него ометају друге у раду. Ретко је место у коме није морала култура прво да се судари са таквим људима, па тек онда да иде напред. И она је много пропатила од њих. Непрегледно је поље попришта њеног. Поднеднако је искоришћују и они, који су радили на њој и они који су били против. Железницом се подједнако возе и они, који су је градили и они, који су били против ње. Прича се да се у једном селу први напио воде са чесме, онај човек који је највише сметао да се она подигне. А у једној вароши први се окупао у купатилу онај човек који је радио против његовог подизања.

Најзад је време донело још једну врсту *гошована*: Пи-

смени људи а неће ништа сами да прочитају и чекају да им све други сипа у главу. Имају књиге, а не узимају их у руке. То се зову *писмени гошовани*, који чекају да им неко дође чак из треће и четврте вароши и покаже нешто, што би они сами могли из књиге прочитати, кад би хтели да читају.

Многи се од њих заваревају тиме што читају *новине* и мисле да новине могу заменити *књиге*. Нека каже од њих ко је сачувао и *јучерашње* новине, а камо ли *лањске*. А човеку треба неко знање и за *сутра*, а не само за *данас*.

Данашња развијена техника и сувише иде на руку том тако званом *интелектуалном* готованлуку, доносећи му на ноге сва могућа знања кроз *радио* позоришта, биоскопе и јавна предавања исто тако. Али то су све пролазне ствари. А *књига* остаје као једина и сигурна резерва и остава умна, коју човек може у свако доба да искористи кад му затреба.

Анђелкова школа

— шта моње сам народ да да кад хоће, а шта моње један човек —

Било је то ове године кад смо се ми вратили са фронта и затекли много што шта у неред и хаосу. Испретурано, опљачкано, срушено спаљено.

Једно од тих згаришта била је школа у Равној Дубрави под Сувом Планином. Заплакао сам се кад сам видео шта је остало од оне предратне лепоте. То је била најлепша школа у срезу. Бугари из срџбе што су морали да пођу, псбеђени и постиђени, унели у школу сламу и потпалили је. Остале само зидине и рупе од прозора.

„Али шта је било, било, сад треба то да се оправља“. рекох сакупљеним сељанима, показах им шта имају све да раде и одох.

Кад дођох друге године, све исто затекох. Ни један цреп нису померили с места. У учионицама израсла трава.

„Та забога људи могли сте бар да покријете ове зидине да не пропадају даље!

Сви ћуте. Чинио сам на надлежном месту све што сам могао само да им се да помоћ за ту оправку. Али они за ту годину нису мрднули прстом!

„Па добро, како могасте оволику зграду да подигнете, а сад нисте у стању ни једну даску да принесете за њену оправку?

— Е, мој господине, изрече се један старац, нема више Анђелка.

— Који Анђелко? — питам ја.

Он ми онда нашироко исприча како је село имало некога Анђелка, првака у селу, који је био председник општине, али веома културан и напредан човек. И према његовом исказу цела та школа је његово дело. Није оставио на миру ни Београд, ни округ свој, ни општину своју док је није довршио. Али је пре ових ратова умро.

— И зар би он то тако гледао да је жив, — доврши чича причу.

— Нема ко да нас предводи — гракнуше сви.

Помислих ја! један човек подигао школу, умро и престао даље сваки културан рад у селу. Ко тога човека направи пријатељем просвете? Шта да кажемо за она села где има више таквих људи, осведочених пријатеља школских и шта тек они могу да учине.

Једна Академија захвалности

— „Коме Бог није дао да има, не могу му ни људи дати“ — Није истина! —

Велико је то изненађење било за варош, кад се чуло да је газда Митко завештао цело своје огромно имање на добротворне цели своје вароши. Цела је варош, сазнавши за то, одмах као неки други изглед добила. Јер нема те установе којој није по нешто завештао: или кућу, или дућан, или новац.

Скупише се све установе и виђени грађани и договореше се да му приреде једну *Академију захвалности* и позвали њега да присуствује тој свечаности. Сала, одређена за ту свечаност, била је сва окићена и декорисана, као на неки велики народни празник. Његова слика истакнута је на најлепше место. А он, посађен у зачеље, поред претседничког стола, слуша и ужива у својим плодовима труда.

Говорили су многи говорници и обасипали га хвалама за његова добра дела. Износили су његов живот и епизоде из његовог живота, шта је ко знао. Пљескали су му и викали *живео*, кад се год његово име споменуло. Најпосле је претседник замолио газда Митка да и он проговори макар једну реч у прилог ове свечаности. Он устаје и отпочиње:

„Браћо и пријатељи, ја сам целога века умео само да радим, а нисам умео да говорим. Али ову ствар ћу ваљда умети да вам испричам, како сам ја дошао до овога богатства:

„Био сам већ читав муж кад сам се био нашао на улици и без заната и без пара. Служио сам овде-онде, али то само захлеб и по мало одела. Видим да се овако не може до краја, а пара немам да нешто почнем да радим. Понудим

се једном газди да му носим робу на продају не верује ми. Понудим се другом, не верује ми ни он. Обратим се једном да ми да неку пару да сам почнем нешто да радим. Он каже: „*Коме Бог није дао да има не могу му ни људи даши*“. Обратим се трећем. Он не само што ми даде, него ми рече: Ако то вратиш уредно добићеш други пут и више. Ја не употребим те паре ни нашта него му их одмах сутра дан вратим и добијем поверење да могу и други пут добити. Кад добијем други пут 100 гроша од њега, купим ужарију, продам и зарадим 20 гроша. Кад ми даде трећи пут 200 гроша ја купим већу количину ужета, продам и зарадим 40 гроша. Трећи пут однесем ужарију у другу варош продам и купим отуда другу робу и донесем. И почнем већ да радим са својим парама.

Елем, мало по мало, ја дотерем да узмем и дућан под кирију. Кад је видео то газда Тонча, он ми је давао после по 20—30 дуката у злату у четири ока да свршим посао. И ја сам му уредно враћао. Почнем ја да извозим робу чак у Бугарску и Влашку. И паре као киша. Развијем посао у неколико вароши. И дођем и до пара и до имања. И не видех ни сам како постадох газда. Хвала Богу и газда Тончи ја се обогатих. И сад је дошло време, како немам од срца порода, да своју тековину оставим свом народу и да кажем свима овде, да није истина: *Коме Бог није дао да има не могу му ни људи даши*. Да је тако и газда Тонча мислио ја данас не бих био ово што сам. Те према томе колико дугујете мени захвалност, толико још више дугујете покојном газда Тончи.

„Слава газда Тончи! и живео газда Митко!“ цроломи се сала од раздрагане публике. И тиме се заврши ова свечаност.

Зар је умрла...

То се већ знало у целом том Комшилуку, чим баба Ко ну негде зову, тамо није добро. Или је неко тешко болестан, или је умро. Не сме сваки да се нахвати ни да негује болесника, а камо ли да га спреми за укуп. Али она то свикла, па као хлеб да меси, премеће онога болесника или мртваца по рукама, као мајка дете. Ни да се згрози, ни да се уплаши. Она каже: Бог свакога чува. И без суђеног дана нико не умире. Са том вером она је ишла и у најзаразније куће и вршила дужност нудиље и самарћанке. Тамо она по 5—6 ноћи ока не склопи, докле болеснику или не пође на боље или не умре. И да га преврне, и да му да лек, и да га нонуди каквим јестивом, и да му промени рубље. А кад умре и да га спреми за укуп. И да га очува још једну ноћ. Па поврх свега тога да ожалашћенима разложи најлепшим речима неми-

новност тога што свакога чека у животу, разгали, утеши и ослободи. Па тек онда да иде кући својој на одмор.

И одатле више нико и не пита за њу све до неке нове муке и невоље. У веселим часовима, у данима радости и весеља, нико се и не сећа баба Коне, нити је тражи. А она се и не љути за то. Оно сама сматра да је њу Бог само за то и одредио да се људима налази само у злу. А за добро има други. Па је у томе цео век провела. Нема те куће у комшилуку, у којој она није бар 2—3 покојника опремила и испратила и послужила као једна сигурна притрчаљка за такве случајеве.

Е, али дошло време да и њој рекне Свети Аранђео добро јутро! То нико није знао, док једнога дана у једној кући разболео се неко, па послаше, по њу. Кад тамо та кућа зарезана! Где је: умрла баба Кона, има већ више од месец дана. Морали су општину да зову да је сахрани. Није имао ко други да то уради.

И онда у целом комшилуку ишчуђавање: зар је умрла баба Кона?... И то јој је био једини посмртни поздрав: Зар је умрла?...

Акција са донивотном рентом

Један богат човек беше имао четири сина. Кад синови одрастоше и поженише се, он им подели имање на четири части, а један део задржа за себе и придружи оном сину код кога ће он да живи.

Али овом сину код кога је отац живео пође посао на рђаво, док не осироте он па и његов отац поред њега. Доживео је старац, који је некада био богат човек, нема чиме цигару да купи. Иђаше поцепан и више гладан него сит.

Док она три сина остадоше богати и још се више обогатише. Почеше људи да им приговарају зашто дозвољавају да им отац онако пати.

Један од њих рече: Он је свој део узео и ја више немам обавеза према њему. Други рече то исто. А трећи се сажали према оцу и одреди му стално издржавање до смрти да се више не пати.

Запиташе га неки зашто је то чинио кад није морао, а он им одговори: Замислимо да наш отац није имао деце, него да је улагао новац на акције у четири предузећа. Па му три предузећа пропадну. Остане четврто. Зар он од тога четвртог да не живи?

Ја сам му та четврта и најрентабилнија акција.

Синољевска дужност никад није исцрпљена према родитељској.

Село, Земљорадња и Задругарство

Село с лица и наличја

„Ми село познајемо само онда кад су му пуне совре-о свечаним данима и приредбама. А како оно живи других дана, ми то незнамо“ — говорише један варошанин, који је био те среће да у село иде само онда кад се тамо гостује.

Међутим и село има своје наличје као и свака друга ствар. Село гледано кроз кафану, казаницу, сиротињу и неразвијену културу преставља *наличје*.

Село гледано кроз лепоту природе у којој живи, кроз културу и чистоту душе и срца његовога, преставља *лице* и украс наш.

Сељак је његов становник. Природа је његов свакодневни савезник и другар. А Бог је за обоје све и сва. Он слуша његове речи кроз ветар сунце и кишу и покорава му се. Кад Бог излије своју срџбу на њега он никога не криви. Зато је он и побожан што је ближи Богу него ма који други сталеш. Он се свакога дана с њим разговара кроз природу, кроз муњу, кроз облак, кроз сунце, кроз кишу, и њему поверио све што има. И с њим заједно израђује своју душу и свој карактер.

Његов плуг иде право као стрела и не скреће ни десно ни лево. Том правом линијом иде и његов карактер. Чим је из те бразде скренуо, он је променио одмах и изглед свој и нарав своју и наклоности своје.

Његови послови нису везани за једну руку или ногу, или само за седење или за стајање, као у фабричког раденика, већ за целога њега. Он има послове за све делове свога тела. И кад ради онда сав ради. И кад се одмара. Има ли слаћег одмора и сна од његовог.

Његови послови њему никад не доносе ни милионе ни милијарде. Јер му је земља ограничила зараду. Зато се њему с право и каже: *о зноју свога лица једе и свој хлеб*.

Отуда је и дошла изрека: *хвали село, а живи у вароши*. Јер је у селу добро само оно што је дала природа, а све друго треба тек да се ствара. Тај пут којим се ствара сеоска удобност и благостање израчван је на многе стазе и путање. И ко хоће на њему да ради може наћи увек своју стазицу. То су разне културне, просветне, привредне и хумане установе, које стварају то благостање и које су у многим селима већ преправиле ону изреку у: *хвали село и живи у селу*.

Домаћинска кућа

— Али без пантљичаре никад. —

Нисам имао где да преноћим, јер није било кафане у селу. Одвели су ме у најбољу кућу. И све првокласно и безпрекорно и чистота и поредак и породична дисциплина. Двориште пуно зграда. За сваку потребицу подигнута зграда: за чељад, за госте, за оставе, за стоку. И свега доста. Домаћинска кућа! Вечерали смо богато. Легли смо у дивну и чисту постељу. Уз други разговор увече домаћин ми је причао како има *паншлику*, па не може никако да је избаци.

Кад да се изађе ујутру... ради нужде. Домаћин ме упућује у шљивак... Тамо су свиње, кокоши, кучићи...

— Па зар ти оволике зграде подигао а немаш нужника?

— То није обичај код нас господине. Велики је шљивак па. . . .

— Сад разумем зашто имаш пантљичару. И докле год не ископаш нужник твоја кућа неће се ослободити пантљичаре.

— А кад добијете срдобољу, тифус и друге заразе, пар зар да се растура по шљиваку. Одмах да си подигао нужник, иначе ти никад више у кућу доћи нећу.

— Је ли вршење нужде једна срамна ствар?

— Јесте.

— Па кад јесте, зашто не створити заклон за њу. Зар ти мошеш да једеш оно свинче и ону кокош која се свакога дана храни изметом, човече Божји!...

После месец дана нужник је био подигнут.

А зашто за то не би следовала и нека санитарска наредба?

Једна непроспавана ноћ

Радивоје Микичин одавно није био код куће. Има ваљда 6 година како је отишао на школовање. И тек једва после толиког времена стигао је да дође кући и да види своје родитеље. И његов долазак је био велика радост у кући, управо читав догађај.

Родитељи се већ доста састарили. Старијег сина су оженили и добили унуче. А све остало је било неизмењено. Потрудили су се да лепо и угосте свога мезимца. А кад је дошло време да легну спавати, мајка га одвела у собу где је и пре спавао.

— Ето ти сине, ти си се ту испилио. Како је да је, то је. Ми не можемо друкчије, наше је тако, а ти си наш, немаш куда.

И покри га једном чергицом пошто он беше легао на једну постељу нарочито удешену за њега.

Сутра дан кад је устао Радивоје он ће рећи оцу:

— Знаш шта отац, ја овде више не могу више да спавам.

— Зашто синко?

— Па тако. Целе ноћи нисам склопио око. Прво ми нису дале буве да спавам, па онда стенице, ови инсекти као да су постали код вас домаћа стока. А и ваздух у соби није ми био пријатан, просто ме гушио. Соба је непроветрена. И све још далеко од онога што треба да буде. Ја јесам ваше дете, али ја сам се сад одучио од таквог живота. Јер тамо и где сам служио, било ми је боље и угодније.

И пошто им показа како да уреде кућу, отпутова.

Други пут кад је дошао затекао је кућу окречену и очишћену од гамади, кревете намештене и прекриване чистим рубљем у соби. Ископали нужник. И све доведено у ред, да је једном чистом човеку лако преноћити.

Највећи произвођач

Досади Богу што људи ропћу на своју судбину, па је д нога дана пошаље једног свог анђела да обиђе све сталече и испита њихово стање и живот.

Тај анђеол који се беше претворио у старца дође прво једном дрводељу и запита га: „Како ти иде посао“? „Добро — одговори он; није сваки пут најбоље, али и не може сваки пут ни да буде најбоље“.

Даље отиде код других занатлија и они му скоро сви исто одговорише.

Најзад оде земљораднику који бејаше на својој њиви и запита га: „Како живиш, брате?“

„Никако — одговори зловољно земљорадник. Осванем и омркнем на њиви, па никад ништа. Увек каљав, знојав, мучан. Па бар да имам за шта, него неки пут наиђе поплава, суша, град па смлате све. Тежак је мој посао и неблагоприятан. Ја цео свет храним, а мени нико то не признаје, нити хоће који што да ми помогне. Сам све стварам и производим толику храну без ичије помоћи. Тешко је мени претешко“.

„Добро — рече старац, хајде да измеримо колика ти је израсла пшеница до сада“.

Земљорадник узме дрвце једно, измери висину пшенице и показа старцу. Старац му рече: „Остави меру ту, па сутра опет да се састанемо на истоме месту“ — и несташе га.

Сутра дан нађоше се на истом месту старац и земљорадник. Старац узме меру да мери пшеницу. Она израсла за цео прст над јучерашњом белегом.

„Шта је ово — запита — старац да ти ниси јуче рђаво измерио“?

„Није, него она је толико нарасла за дан и ноћ“ — рече земљорадник.

„А јеси ли ти ту што радио“?

„Ништа. Сама је нарасла“.

„Видиш ли каквога ти помагача имаш, а ти кажеш да ти нико не помаже у раду. Ко је ово радио јуче и ноћас“? Земљорадник се замисли...

„Ти никад ниси помислио на тога помагача, на тога највећег неимара који ради и дању и ноћу. Зиди и ствара ћутећи и ништа не тражи за то, нити ропће на твој посао. Јеси ли ти радио шта на тој њиви од сетве до жетве?“

„Само што посејем па дођем да жањем“ — одговори земљорадник.

„Ето, видиш, ти си је само посејао, па си отишао кући, а за пуних девет месеци радио је други и ти си само дошао да дигнеш готов плод. Који други занатлија има таквота, помагача? Твој занат јесте тежак, али он би био још тежи да није тога невидљивог помагача, који ради и дању и ноћу за тебе. Тај највећи помагач, тај највећи неимар твога добра, то је Бог.

Земљорадник се замисли, а старца несташе.

Његово царство

— прича која није измишљена —

Дошао ревизор да прегледа задругу у селу Н., па кад се сврши преглед, онда ће један задругар рећи: „Е, сад, да идемо мало до цара!“

Ревизор се загледа у њега: какав цар!

Брзо прискочи овај да објасни:

„То је један домаћин овдашњи, најстарији задругар, а и најбољи домаћин овдашњи, најстарији задругар, а и најбољи домаћин у селу, чича Ђорђе, звани цар. Прегледати задругу, а не видети његову кућу и имање, била би штета“.

Сви пођосмо „цару“ у походе.

Он иђаше из једнога гаја кад ми наиђосмо. Поздрависмо се и одмах нас уведе и посади на један трем његове лепе куће. Чељад притрча да нас послужи по обичају. Чистота и ред на сваком кораку.

А кад нас поведе по окућници, шталама, вртovima и воћњацима нисмо знали у шта пре да погледамо, да ли лепо однеговану стоку, воћке, виноград, пчелињак, врт, њиве као на хартији нацртан, остава за алат као нека радионица или изложба. Свуда нас изненађује по нека новина, промишље-

ност, целисходност. Где је год што метуто, намештено, израђено, све има свога дубокога циља и разлога. Овај је старац доиста један мали цар на свом тобру. Или управо он није цар само по уређењу свога имања него и по његовој здравој памети, расуђивању и правилном схватању свога положаја у коме се налази. Јер ево шта он каже:

„Овде ми је живео отац, дед, прадед и ко зна који још предак. За све то време прошле су многе најезде и ми смо остали ту. Само ја памтим 7 наших владара, 55 окружних начелника, 67 среских начелника, који су били и заповедали нам и прошли као вагони шином, а ми смо остали ту. Е па реците ми зар то није царство. Мој дед био је цар, па отац, па сад ја, по милости Божјој! И нико нас није ни мењао, ни гонио, ни постављао. Ми се сами постављамо по рођењу, по наслеђу. Нико нам то не спори. Границе нашега царства виделисте. Ено онамо чак до онога брежуљка, дотле је моје царство, па овамо до оне јаруге, па чак онамо до оне шуме. У целој тој просторији влада мој услов и моји закони домаћи од векова. Прошли су туда Турци и Арнаути. Немци и Бугари и односили што су год могли, шишали и стригли. Али имање нису могли однети. Наше царство остало је непобедно и неосвојиво. А наша чељад слободни грађани наше државе. Кад ја кажем да сам цар то изгледа мало будаласто. Али реците ми може ли бити већег господарства и богатства од господарства земљом. Све је пролазно, све се да украсти, отети, иструнути, само не земља. Где су они људи што су имали само у рукама, или паре, а не и земљу. Где је Александар Македонац, Цезар и Наполеон. Где је бар једна игла да је остала од њих. А земљорадник који је радио ову земљу и онда и сад, увек је ту. И његовом царству неће бити краја... Али само за онога, који *истрајно* ради, а онај који тражи бољи хлеб од погаче, пролази као водени цвет. Чиновништво и господство је добра ствар. И то је потребно за државу, само што оно виси о режиму као берихет од облака. Промена једна отера у просјак и најбољег чиновника. А ко може мене да отера одавде. Нико, до ја сам, ако то хоћу. Као што имамо такав случај овде у комшилуку, где живи једна удовица. Муж њен био је мој друг. И он је радио исто овако као и ја. И оставио је лепо царство као и ово моје. Али је оставио махниту жену. Она је имала два сина па јој се прохтело да они буду чиновници. И школовала их је, црно испод ноката потрошила док их ишколовала. Давала је имање под закуп, пошто није имао ко да га обрађује. Сад да видите то имање какво изгледа, које се даје под закуп. За љубав неке мале чиновничке плате синови њени напустили су имање, које би им давало много више. Напустили су царство а отишли да буду слуге. Дали готовину за вересију. Ја се неби мењао с њима никад.

Не само с њима, него се не би мењао ни с једним жупаном. Јер је мој хлеб сигурнији од његовог“.

Одосмо да видимо имање те удовице. Жалосно је било погледаги од некадашње лепоте и красоте шта се је направило. По свему се види да је некада умешна рука управљавала. А сад: двориште зарасло у трави. Кућа одавно неокречена, сва је испуцала. Капија искривљена. Ограда иструлела. Некадашња дивна кола избачена на сред дворишта расушена и скљокана. Кош и амбар направили се као плашило, зврје празни. Ограде погореле. По вртovima коров. Ливаде обрасле у трњу. Синови њени долазе, с времена на време и свађају се око тога напуштеног и задуженог имања како да га поделе и продаду. Мајка уздише међу њима. Имање кука за боље руке. А нама се и нехотице омиче из уста народна изрека: *Ни памешном шеци, ни лудом остави.*

И одосмо из тога села и остависмо чича-Ђорђа „Императора“ да царује у свом добру.

Колико ли још има оваквих царева што их само ја познајем у Стигу, Мачви, Посавини, Подрињу и Поморављу. И колико би их још било кад би сви земљорадници овако схватили свој положај, као чича-Ђорђе — „цар“.

Ратарева химна

(народна песма)

Ивер паде у ливаде
кој чува ливаде?
Чувала је Петра мома
па је одбегнула.
За њом трчи млад терзија
иглом росу тресе.
„Стан’ почекај Петро момо
ти ћеш моја бити“.
„Нит’ ћу стати ни бежати
нећу твоја бити“
„У терзије танка игла
још тања вечера“
За њом трчи млад писаре
пером росу тресе.
„Стан’ почекај Петро момо
ти ћеш моја бити.
„Нит’ ћу стати нит’ бежати
нећу твоја бити“.
„У писара танко перо
још тања вечера“.

За њом трчи млад орачу
 прутом росу тресе,
 „Стан почекај Петро момо
 ти ћеш моја бити“.
 Хоћу стати нећу бежат
 хоћу твоја бити.
*У орача црне руке
 ал' бела погача.*

Велики и мали сопственик

И он је припадао оним људима који тежи за нечим великим, као што сваки човек у свом послу тежи да постигне нешто велико. Тако је и он желео, да постане велики пољопривредник, велики произвођач и велики сопственик. Пољопривредник милионар!

Он је срачунао: Набавићу већи домен (имање), купићу справе и стоку. Најмићу људе за рад. Производи ће то све исплаћивати. И продао је своју очевину, распарчану у неколико парцела и отишао у трећи чак округ, купио неку пустару од 150 ланаца.

Кад се преселио, подигао је најнужније зграде од слабог материјала. Набавио нешто стоке, најмио раднике и почео да ради. И како није имао довољно новаца да све то набави, задужио се позамашном сумом новаца.

Првог лета један рачун показао се овакав: један надничар брао пасуљ целога дана и набрао 6 килограма отребљеног пасуља. То је изнело таман толико колико кошта његова надница. Значи: домаћин је тај пасуљ купио од надничара, а ништа од своје семље није привредио. Зато што није могао да надгледа надничара да више пасуља набере, јер није могао да стигне свуда на тако великом имању, где је имало да се ради на више страна.

Други рачун на другим радовима показао се још гори. Мањак је био неизбежан. Идуће године настало је нешто непредвиђено: суша. Опет мањак. Прве године помор у стоци, а дугови претекли примања. Морао је да прода сав онај део имања који није могао да обради да би одужио дугове. И стао је размишљати: *велико имање са мало руку готова штета*. Дај да се посветим мањем имању да би ми било све на очима и год руком.

И сву своју спрему сконцентрисао је на тај мањи простор земљишта. Одмах су ту никли: угледан живинарник, пчеланик, повртњак и воћњак. Мала својина дала му је могућност, да са мањег земљишта више прихода извуче.

Срећа је била и та, што је у близини тога места била

једна варош, где је могао у свака доба продавати своје производе: живину, јаја, воће, мед и поврће, који су по каквоћи носили првокласно име на пијаци.

За кратко време он је не само исплатио и остатак својих дугова, него је и неку пару завезао.

Некад му је ласкало да буде велики сопственик, као што таквих сопственика има у индустрији. Али он није знао, да у индустрији владају други закони рачунски. У пољопривредни мора да буде све на својим очима и на својим рукама. Мора све да се надгледа и загледа и дању и ноћу.

Кад је то све лично искусио, он је стао да проповеда: будућност пољопривреде лежи у малој или средњој својини. И да мали сопственик може бити срећан човек, ако уме лепо да обрађује своју земљу и паметно газдује.

Нико није праведнији од земље. Она не да ником да се неприродно и неправедно богати, већ сваки да о зноју свом хлеб свој једе. Народна изрека није узалуд изречена: „ко дуса тај и куса“. Ако се игде изрека: пружај се према губеру, може применити, то у пољопривреди најбоље.

Захвати оно што можеш да обрадиш и украсиш, а не пружај се преко својих моћи. Јер оно што можеш да обрадиш, оно је твоје. Све је друго туђе. Виноград не бере гезда, него онај који га ради.

Зато се пољопривреднички хлеб и сматра као најправедније зарађен. Зато се пољопривредник и уздиже високо, над свима осталим сталезима. Он оре њиву и тера бразду право! Не креће ни лево ни десно. Погледа у небо кад нема кише. Призива Бога да благослови његов рад. Он не тражи ништа туђе. Он не отима не експлоатише, не уцењује не заварава. Он ствара хлеб. Он је сопственик својих мишица и своје мале својине.

Оно није никакав војник који не тежи да буде генерал. И пољопривредник је генерал и патријарх на своме добру, кад успе да на њему обезбеди себи живот. А шта ћете боље од тога?...

Пронађено благо

Чуваше у једној шуми овце један стари чобанин и шапуташе сам и јадиковаше на своју судбу и сиротињу.

У том заносу створи се пред њим старац беле браде и запита га:

— Шта је брате, шта ти недостаје те ропћеш?

— Мени ништа недостаје, моје је више прошло а мање остало. Него мојој деци и мом селу. Побихе се радећи и ништа не могу да учине. Дације навалиле, неродице дугови.

И како који дан све горе и горе. Најтеже је за тај проклети новац. Скуп интерес, па нити си пристао да га зајмиш ни да га не зајмиш.

— А, то је лако, ако је само до новаца мука. Ја знам овде на једно место закопано благо. Треба га ископати. Али мора цело село да дође. Друкчије неће новац да се покаже.

Чобанин то прими знању и дозвола село и пошто му старац показа то место где се новац налази, нестане га.

Људи копаше, копаше, али од новаца нигде трага. Почеше људи да грде чобанина и да му прете. А он рече: Слушајте људи заборавио сам да вам кажем да ми је тај старац рекао да треба да метете по једну пару на то место где копате, па ће пара пару да да изазове.

Људи повадише шта је ко имао ко динар ко банку, а неки узвукоше и по неки лукат из свог завијуљка и спустише на оно место. Направи се читава камара од пара.

Наједанпут се појави старац и опет рече:

— Готово је ископали сте благо, сад се договорите како да га употребите.

И нестане га.

Људи остадоше да мисле о томе и увидеше да је бо. гаштво у људима и њиховој заједници, а не у самом новцу

Чавке и чворци

(Цветнов разлог за упис у задругу)

У нашем селу постоји одавно Земљорадничка задруга. Али ипак сви сељани нису у њој. Има их велики број којима је она потребна као насушни хлеб, и не приступају у њу. Једни не верују да им она што може помоћи, други се боје да их не закачи нека дација. Тек више од половине села није у задрузи.

Један од тих неверних Тома је био Цветко Гавриловић. И кад је дошао да се упише цела се управа зачудила. А он им исприча што га је навело на то:

— Већ сам остарео, право да вам кажем, а нисам знао за један савез који сам данас видео у пољу. Чувам ја овце. А наједанпут слете у моју ливаду јато чавака. Одмах за њима до њих слете јато чворака. Летнуше чавке на друго место. Летнуше и чворци за њима. И тако целога дана та два јата ишла су једно за другим. Питам ја чика Младена старога чобанина зашто су се чворци овако привезали за чавке. А он ће ми рећи:

„Због кобаца. Копци нападају чворке а чавке не смеју, јер им се оне одупиру. Па где виде чавке они и не иду. А

чворци знају за то пи се ставили под заштиту чавака. Дакле створили један савез за одбрану.

Болан брајко једне просте животиње па се постарале да се удруже за одбрану, а ми људи то још неумемо. Тада ми се отворише очи да и наша задруга није ништа друго него то исто. И онда се реших да се упишем.

И животиње могу неки пут човека да поуче.

Триестогодишњи биланс

— једне задруге —

В. Ш. Земљорадничка Задруга прославила је тридесетогодишњицу од оснивања свога. И већ прославило се како се могло. Али ће од интереса бити да из њене тридесетогодишње статистике неке бројеве извадимо.

Тако на пример она је основана била са 22 задругара. Од њих првих оснивача *истрајали* су и дочекали тридесетогодишњицу њих свега 5. Остали су помрли или иступили.

За 30 година прошло је кроз задругу око 300 лица. Остали су у задрузи и прославили тридесетогодишњицу њих 50.

Шта је Задруга допринела задругарима за 30 година који су прешли кроз њу, немогуће је приказати ни све сазнати. Али има један барометар који то стање најбоље показује.

Једна породица од тих старих и првобитних задругара. показала је овакво стање:

Пре оснивања Задруге дакле 1900 год. она је била сиромашна и презадужена. Породица није имала сваке године ни хлебом да се исхрани. Због дугова била је наклоњена да прода њиву или две да се одужи. У добри час основана је Задруга и спречила њено даље пропадање.

Данас на дан тридесетогодишњице Земљор. задруге на том истом имању живе 5 кућа (породица) јер су се петоро браће издделили. И сви, сваки себе, данас боље стоје него укупно кад су били пре 30 година, на 5 пута већем имању.

Је ли Задруга што учествовала на том њиховом побољшању?

Па управо све. Јер та породица за све то време никад није била ван Задруге. А зна се тачно за 30 година колико је пута зајам добила и друга побољшања у справама, стоци и осталим потребама.

За 30 година узимала је зајам из задруге 24 пута. Од тога је одужила старе зеленашке дугове, купила гвозден плуг, коњска кола, велики број стоке, 3 хектара земље, Правила четири куће. Провела 7 свадба, 5 сахрана, спасла

се од три неродице. И никад у опасности није била, зато што је увек била под заштитом Задруге.

Е, сад помножите ову породицу са још 300 таквих у селу, па ћете видети шта је задруга допринела овом селу за тридесет година свога рада.

Мудре изреке

Лак је зликовце укрстити него ли завидљивог и пакосног човека увести у солидаран и заједнички култура и рад.

Многи покушавају да угуше добро дело, али Љубичица пробија и кроз трње.

Има три ствари које ти непријатељ не може однети: земљу, културне тековине на њој и занат.

Ко не може нитје да савије гнездо и да организује рад него се вечито жали за „име људе“ и „рђаве прилике“, нека запита себе да ли и њему нешто не фали.

Живот и опстанак и њему је као и свадба, ако уграбиш место за сталан ручаћеш, а ако ли не, остаде без ручка. Једино средство да се ухвати позиција за живот је рад.

КА БОЉЕМ ЖИВОТУ

СВ. САВА

и његова културна азбука

Ћирило и Методије су измислили словенска слова. Вук Караџић их је усавршио. И ми се служимо тим словима. По њиховим познавању ми се сматрамо за писмене. Том писменошћу служио се и Св. Сава. И он је дакле био писмен човек. Само што по тој писмености сумњам да би ико данас знао да је он постојао. Многи су поред њега још знали за ту писменост. И лепо читали и лепо писали, па им се не зна ни трага ни гласа.

Има једна друга азбука коју је Св. Сава познавао, која га је овековечила и коју је он први почео да ствара у нашој земљи, то је *културна азбука*. Он је ишао кроз народ, путовао кроз мрак с краја на крај и носио један фенер и остављао светлост свуда где је год прошао. То је била његова културна азбука.

Ту азбуку његову народ је читао вековима и учио се да сроче слово по слово. Неки је више разумеју неки мање. И данас ми имамо буквараца за ту азбуку, који су врло добро писмени из оне ћирилове азбуке, али ову другу азбуку још не разумеју. Они читају и пишу са оном азбуком, али су за ову другу азбуку неписмени. Они гледају, али све не виде.

Ето, са том азбуком је Св. Сава написао своје име. Са том азбуком су и остали наши великани записивали своја имена у књигу вечности и зато су остали запамћени.

Ако би смо хтели да изучимо ту азбуку она је врло лака. Не треба ту никакве мудрости ни генијалности. Њено прво слово зове се *хоћу* (јер имам љубави према општем добру). И кад се то прво слово изучи, онда она друга слова сама по себи долазе.

И, што је најглавније, том се азбуком савлађује време, тај наш највећи злотвор, који од нас младе прави старце, од наше славе ствара ништавило, од наших дворова прави прашину, који нас немилосрдно нагриза као сипац дрво, као црв биљку и као рђа гвожђе. Али кад се наоружамо културном азбуком, оно нам неможе ништа. Ми смо тада увек млади и здрави и лепо и сјајни. Помислите само, ни 700 година нису могле ништа да нахуде Св. Сави; ни да га нагризу ни да га баце у заборав, само зато што је знао за културну азбуку.

Лична и општа култура

Није једно исто лична култура и општа култура. Може човек лично бити културан до савршенства, а за општу културу да не привређује ништа. И ако се сматра да скуп личних култура резултира општу културу, ако се ништа не ради на општој култури, то онда још није потпуна култура. Лично културан човек може бити увек углађен, чист, налицкан, у кући да му буде све у реду и без замерке, али ако он не ради ништа на општој култури, он није потпуно културан човек. Најбољи доказ имамо за то Турке. У чијим је кућама више реда и чистоте него у српским, а у чијим је варошима више нереда и нечистоте него и српским. Несрећан принцип: „ван моје куће макар и потоп“ најтеже погађа општу културу. Један пример да наведемо. У једном селу био је овај истинит случај. Један поток приликом провала облака често засипаше село наносом шљунка и песка. Крај тога потска беше једна најлепша кућа једнога великог газде сељака. Он је лично био веома културан човек. У кући му је био ред бољи него у свима другим кућама. Али за општу културу села није хтео никад да чује. Кад се једном сељаци договореше да пошуме брдо и спрече тај опасан поток да их више не засипа бујицама и понудише њега да пође, он одби речима: „нек је мени у мојој кући добро, а ван моје куће не тиче ми се ништа!“ Сељаци се наљутише и рекоше: кад ти нећеш што ти је кућа уз поток, што морамо ми!“ И одустадоше од намере да пошуме брдо. Поток је продужио да наноси муљ и шљунак, док једне године не јурну са толиком бујицом и збриса половину села. Прва кућа која је била збрисана била је кућа тога богаташа. Пола села морало је да страда због ината и себичлука једнога човека. Колико један човек може бити фаталан за општу културу, не треба нам лепши пример од тога. А зар су бољи они који бајаги раде нешто на општим културним пословима а својим рђавим темпераментом више сметају и отежавају рад, него што помажу. То су зуси који се клате и више сметају него што помажу жватању.

Има људи који не умеју да раде на култури, али умеју да даду пару за њу и бар посредним путем постају културни људи. У многим земљама постоје читави универзитети, цркве, школе, академије, болнице и разни добротворни заводи, које су приватни људи завештали свом народу. Како је то дивна ствар бити богат и давати за културу и ништа се више не секирати за њу. Док они, који немају тога, морају снагом да одривају, то јест радом личним да прилажу за ствар опште културе.

Ето једног разлога, зарад кога многи људи раде за општу културу и зарад тога би требало сви да раде. Али како

се зна да тај разлог није довољан јер је по несрећи баш тај културан рад и нерентабилан и неблагодаран, то није никакво чудо, што људи који раде на тим пословима ревносно, изгледају у очима обичних људи, необични, загонетни па и луди! Јер питања: зашто ради? не престају, као што не престају ни комбинације и произвољни закључци о некоме који ради. „Он ради зато да добије орден“. Добро. Али зар они заборављају да онај који ради за то, тај најмање ради. Јер кад добије то што је желео, престаје више да ради, пошто је постигао циљ. Кад не добије онда је „увређен“ и не ради више зато што није добио. И опет остаје сав такав рад на онима који не раде због тога, него из других, виших побуда. Те више побуде треба да се разумеју овако: *људи који искрено раде на општој и заједничкој култури, раде зато што желе да буде свима добро а не само појединцима.* „То нису обични људи“. Сасвим тачно. Обични су људи они, који раде само за себе а ништа за другога. А необични који раде све за другога а ништа за себе. Такви људи треба да се стварају васпитањем, али се већина њих таква рађа. Да ово поткрепимо примерима.

У једном селу један сељак имађаше обичај да идући путем где год види накренут проштак на чијем било имању, поисправи га, нађе прут и поплетете. Вређа му вели око да гледа искривљен проштак! Он свуд редом поправља будаком пут где је много пролокан. То се зову културне очи, или урођени културни човек, необичан за обичне људе.

Није дакле довољно бити само лично културан, треба бити и активан и за општу, заједничку културу. Јер сваки посао тражи своје фанатике па и култура. Једно велико срце, једна топла фуруна у срцу човечијим, једна величина душе! Такав може постати сваки човек, само ако избаци предходно из свога срца сваку злобу, пакост, мржњу, гордост, охолост, себичлук и напетост, па на место тога усади љубав и наклоност ка општем добру, онда је он постао културан човек и за себе и за друге. Због тога кад видимо такве људе да раде на тим пословима, не истражујемо и не распитујемо се: зашто они то раде, него потрчимо да им помогнемо у томе и такмичимо се с њима!

Културни курбани

У народу постоји веровање да ни једна већа грађевина не може да се подигне, док се у темеље њене не положи један курбан, не закоље бар једно јагње или бар пиле за „жртву“. То се нарочито ради при подизању цркава.

Али живот показује да не само што велика предузећа изискују велике жртве (курбане), него и свака друга радност људска. Много веће „курбане“ оставља за собом култура. Само треба поћи у назад и видети како се она развијала, па видети све саме курбане. И у ратовима први борци падају, да би преко њихових „курбана“ могли прећи други за освајање терена. У том погледу сваки би од нас имао да наброји безброј примера из свога живота, који би му показали да курбани нису ништа друго до први неуспеси и сметње у раду.

Неповерљиви људи једва чекају да нека ствар не успе, само да би себи дали за право: то код нас не може да буде. И ликују кад нека ствар не успе: видите, да смо ми били у праву! Али време свакоме да за право. Кад су се прве железнице превртале они су ликовали: кажемо ми да без кола и коња неме вожње. Данас то нико не може да каже.

Пре 30 година навалим ја на моје село да избаци дрвене плугове и да набаве гвоздене. Један је само пристао да купи гвозден плуг, остали нису хтели. После 10 година^у није било ни једнога дрвењака више у селу. Али зато је морао један гвозден плуг што га је још Пољ. Друштво 1873 год. послало било селу на углед, да стоји пред општином 25 год. неупотребљен, зарђао и потпуно пропао као курбан.

Једне године купим ја копачицу за углед селу: боље браћо да копате копачицом, већи ћете простор земљишта обрадити. Нико не хтеде. Сад сваки други окопава кукуруз копачицом. Али зато је морала моја копачица да послужи за курбан.

Друге године набави наша задруга жетелицу и рече: жањите жетелицом да би тим јадним женама олакшали терет за време жетве. Они је поломише у раду првога дана и пригрлише српове, ликујући: нема жетве без српова! Данас већ неколико сељака у том селу имају своје жетелице. Али зато је наша жетелица послужила за курбан!

Кроз наше село теку две лепе реке. Предложим ја да подигнемо један угледни рибњак, како би сви сељаци кроз чије имање теку реке имали такав рибњак. Доведомо професора Универзитета г. Д-р Живојина Ђорђевића, зоолога и стручњака за рибарство. И по његовом нацрту изкопамо резервоаре и пустимо воду. Он донесе рибе из Дунава и пусти у наш рибњак једну нарочиту врсту риба за нашу воду. Прве ноћи покрадоше нам рибу и осујетише цео наш план. Сад неколико сељака имају такве рибњаке на својим имањима. Али наш рибњак морао је да им послужи за курбан!

Ових неколико примера довољни су да покажу колико је културан рад подложен неуспесима у почетку и колико мора да остави за собом „курбана“, док дође до успеха. И то су први трагови који прате сваки културан рад. Али ко-

ји не треба да плаше никога, Јер тим је путем прошла цела човечанска култура. И што идемо више уназад то је све више тих курбана било. Док данас се ми налазимо у много повољнијем положају од наших предака, јер за многе културне послове имамо већ уравнате путеве. Само треба хтети продужити.

Смисао штедње и предострожности

„Док нов бунар не ископаш, не затрпавај стари“. Тако вели народна изрека. Али живот често пута показује да и кад нов бунар ископаш, покаше се неки пут потреба да опет погледаш и у стари.

Гледао сам једнога старога лимара где у позадини једног великог дућана ради ситне плехане стварчице за вашарску продају. А тамо напред у дућану син му отворио првокласну и богату радњу порцуланског посуђа. Тако да је ово што његов отац ради било и смешно и излишно.

Али дође време да ова богата радња пропадне и да се опет сви у кући наслоне на чичине цименте.

Једна женска беше имала лепу државну службу, па се уда за лепу прилику и напусти службу. Али та њена лепа прилика брзо умре и она се морала враћати поново у службу са мањом платом, него што би имала, да није прекидала.

Реч штедња је крупна и спасоносна за многе који је разумеју, тек онда и увек се сете ње кад буде доцкан. На глас да треба штедети, један богат човек говораше: „не треба ми да штедим ја сам богат човек. Имам доста и да трошим и да ми остане. Други један одвајаше на страну колико могаше и ако је богат. Дође време да обадва пропадну. Онај што је штедео наслони се на своју штедњу и остаде жив, а онај што није штедео пропаде сасвим.

Човек један сиромах говораше: ја сам сиромах те сиромах, шта ми вреди да штедим. Други сиромашак одвајаше и од највеће сиротиње своје по једну пару на страну. Па кад дође време старости и смрти онај први је пружио руку да проси, а други је имао за најнужније намирнице да се прихвати из своје штедње.

Један добар домаћин једне сеоске куће беше се узнемирио јако што нема шећера и кафе у кући, а дошли су му важни гости, које треба лепо угостити. У селу није било ду-

ћана где би се то могло купити. Наједанпут снаха његова изнесе замотуљак један: ево тата, ја сам одвојила и склонила за такве случајеве. Свекар је загрли и рече: ти си најпаметније створење у овој кући.

Није штедња ни бес ни луксуз, већ једна животна потреба. Потребно је по неки пут и од самога себе сакрити, нешто за сутрашњицу.

Није штедиша исто што и тврдица. Тврдица је онај који је у стању не само од себе него и од другога да закине. А штедиша, који од самога себе закида и одваја на страни, да би имало и за њега и за другога.

Рачун пијења и пушења

Да је пиће пушење штодљиво не само за здравље него и за кесу, то је толико очевидно да се не мора ни доказивати, Јер се свакога дана црпе новац из џепа и даје на то. Да видимо један такав рачун пијења и пушења:

Ако узмемо човека који пије и пуши дневно свега 10 дин. то није ништа измишљено. Јер највећи број средњег сталеза а људи пију дневно вина и ракије и пива најмање 5 дин. и толико попуше. Ако он то ради тако стално за 40 година, онда ће он потрошити на то чистих 144.000 дин. Да је то улагао у штедионицу, имао би преко 200.000 дин. Ко се не би осетио богат са толиком сумом новаца. А људи за 40 година тачно толико попију и попуше.

Хенрих форд о алкохолу

Чувени амерички богаташ и произвођач аутомобила у Америци Хенрих форд, дао је једно нарочито своје мишљење о алкохолу, које гласи:

„Ја морам бити против алкохола, из простог ралога, што живим у веку машина, којима морају руковати трезвени људи. Некада је могао кочијаш бити пијан, па упрегнути трезног коња и ићи куда хоће, трезан ће га коњ одвести кући. Али пијан шофер на аутомобилу, скрхаће и себе и аутомобил.

РАД И ЗДРАВЉЕ

Лек за подмлађивање

Он се подмладио! Он се подмладио! Тако су повикали сви на чика Стеву Аћимовића, као на неко чудо: Еј човеце Божји, знаш ли ти колико он има година? 70 равно! А не би му нико дао више од 40 година. Овоме се највише чуде они, који га знају из млађих година кад је изгледао гори: блед, испијен, мршав, погрбављен. А сад у један образ да га удариш, други да прсне.

— Па шта употреби тако ти Бога. Ти мора да си пронашао лек за подмлађивање? — питају га неки.

— Јесте, нашао сам лек, само га не могу сваком казати, он скупо кошта.

— Кажи нам кажи, ми ће мо га купити па ма колико да кошта.

— Казао ми човек да не казујем.

— Па кажи нам, немој да си тако себичан. — Све више наваљују радознали питачи.

— Е добро казаћу вам, али под једним условом: да ником другом не кажете,

— Нећемо! нећемо! и прибрасе се око њега.

— Ево какав је то лек. На првом месту има фамилија дуговечних. Ја од такве фамилије нисам. Мени у фамилији од мојих старих нико није доживео ни 50 година. Али ја сам испитао од чега је који од њих умро. Па сам се по томе управљао да у такву погрешку ја не упаднем. То ми је био први лек,

— Ја сам био у млађим годинама и болешљив и више био оптерећен радом и више био неук. А бога ми сам повише и трзао пића. И зато сам био болешљив и слабуњав. Кад сам видео да ми то шкоди, ја сам се тргао. И одмах сам се осетио боље. То ми је био други лек. То ти је исти случај као и жене док рађају децу оне су изнурене и слабе. Кад престану рађати оне се отргну мало се одморе, добију одмену у послу, и после боље изгледају као бабе, него ли пре као невесте.

Осим тога ја сам велики љубитељ књига, па сам много што шта прочитао шта шкоди човеку. А слушао сам паметне и учене људе кад говоре о томе шта је добро а шта није добро јести. А највише сам читао *хигијену* и разне хигијен-

ске поуке за живот. Она ми је из векова изменила начин живота. И она је мој трећи лек за подмлађивање.

Али има још један лек који сам ја највише послушао и употребио. То је мој *организам*. Кад ми је год што он наредио ја сам га послушао. Кад му се није јело, ја га нисам присиљавао да једе. Кад није осећао жеђ, нисам га терао силом да пије, као што неки људи раде. Он најбоље казује шта му год треба а шта не треба. И кад би га људи слушали много би им друкчије изгледало здравље. Ви знате за ону изреку народну: *што је слатко у устима, слатко је и у стомаку*. Али има друга једна, која каже: *кратка вечера дуг живот*. Зар наш организам то не потврђује тиме, што кад претоваримо стомак увече, ми се свуноћ преврћемо и не можемо да спавамо. Треба ли ту неку нову науку да потражимо мимо нашег организма, која ће нас научити како треба да живимо, кад нас ето сам организам на лицу места одмах учи шта нам је добро, а шта није.

— Је ли то нека тајна?

— Није.

— Епа кад није тајна, онда кажите целом свету: да је мој лек за подмлађивање био *мој организам и хигијена*.

Хигијенска савест

(Једна чудновата исповест и заклетва)

Позвао Андра кафеџија у своју кафану у сред раднога дана свештеника да му изврши једну заклетву. Извео пред њега једнога келнера, управо онога дечка, који има да пере шоље и чаше, па каже:

„Ја сам му доста говорио и показивао како се перу чаше и заклињао га, па нисам сигуран да ли је он то примио срцу. Зато хоћу да га и ти закунеш. Јер нико није у стању да учини човеку штету као један келнер. Ја бих и њих клео као и кметове, одборнике, докторе и болничаре. Јер друкчије не знам како би се натерали на савесно вршење дужности“.

Поп мету епитрахиљ. Газда Андра запали свећу, а дечко донесе жар у кадионици и молитва отпоче. Кад дође ред на заклетву, Андра пружи попу заклетву, коју је он написао и поп поче да чита а дечко за њим да изговара;

„Ја, Милосав Стојадиновић судопера, кунем се живим Богом и свим оним што ми је најмилије на свету, да ћу праће судова вршити онако, како ми газда буде показао и да ћу се за ову ствар у свему покоровати његовим наредбама“.

Неколико људи, који беху дошли у ову кафану, занемарили од чуда. А газда Андра кад све рашчисти и поручи попу кафу, седе и о он и стаде свима да прича:

„Да не мислите људи да је ово нека комендија или доколица, да вам испричам шта ме је натерало на овај поступак. Било је то још пре 12 година, када сам ја служио у кафани као келнер. А мајка ми је била сирота и живела свега од једне краве, млеко продавала и кућу издржавала. Наједанпут наиђе од некуда тифус у нашу кућу. Ја сам музо краву, а млађи брат је разносио млеко по кућама. Мајка је боловала од тифуса кријући, да не би смо изгубили муштерије. А нисам ни ја у кафани ником причао од чега ми је мајка болесна. Кад се придиже мајка, онда она онако још болећива, настави да сама музе краву и сипа млеко у флаше муштеријама. Убрзо затим разболе се жена једног нашег муштерије од тифуса и умре, Оставила четворо деце. Моја мајка хукну једанпут: „Еј добога огреших се с овом кућом. Њима је дошао тифус из наше куће“, Још једанпут је рекла: *узех на душу ону јадну жену.*

„Ускоро после тога муж те исте жене, који је остао сам да чува четворо незбринуте деце, дође једно јутро у кафану и поручи чај. Ја бејех љут нешто на газду, сипах му чај у ону исту чашу, коју нисам добро опрао, из које је пио пре њега човек, који се тек придигао био од грипа, па дошао у кафану да усрећи још некога,

„Није прошло ни неколико дана, а тај се отац четворе деце разболе од грипа и умре. Кад видех пратњу, мене текну у срце она неопрана чаша. И кад сам једнога дана видео његову децу како врљају по чаршији и пропадају у мени је нешто пукло и проговорило: *Ја и моја мајка једновремено смо оставили ову децу без родитеља. Ми смо њихове убице.*

„И кад сам једнога дана после тога, на једном предавању слушао једнога лекара где говори *о хигијенској савести*, у мени се још више распалила грижа савести. Нисам могао да спавам. Сваке ноћи ми излазе пред очи онај човек и она жена и њихова деца. Од те деце узео сам једно за келнера, и сад хоћу њега да научим да бар оно не греши у томе, *да је то грехота пружити некоме у нечистом суду јестииво и питије.* То је исто као и кад би узео пушку да гађаш.

„То је моја исповест, па сад како хоће Бог нек суди...? ”

„То је поштено, повикаше људи, кад човек искрено признаје своју погрешку и хоће да је поправи.

„Али видите ове су погрешке, које се не могу поправити. Два живота су страдала због њих, рече поп. Него да се више не чине. И разиђоше се.

„Једна Божја погрешка“

Ето тако је почео своје предавање доктор Боривоје, кад је једном говорио народу о људској исхрани.

„Бог је погрешно што је створио човека са затвореним трбухом. Кад га је овако лепо створио као једну машину, зашто му не остави један прозор на трбуху, па да гледа шта се догађа у њему кад што поједе. А овако он трпа у њега као у циганску торбу, онда му се деси оно што се десило газда Милети. Умре човек здрав здравцат у најбољим годинама, у 52 години.

„То се тако каже здрав здравцат, а то само ја знам од чега је он умро. Умро је од болести за коју он није знао, нити је осећао. А то је баш највећа несрећа што се та болест неосетно увуче у човека као лопов. Па му се тек онда јави кад треба да му одузме главу. Она се добија претераним једењем и пијењем. Он је био богат човек, па је мислио да може све појести што има. Јео, пио, јео, пио, и најзад себе појео. Немојте завидети богатим људима, они пре вас умиру. Јер својим зубима сами себи ископају гроб. Организам не тражи више но што му треба. Сваки вишак што се унесе у њега не само што не вајди ништа њему, него га намучи и замори.

„Увртели људи у главу да је месо и вино битна храна човечија, па, које имало које немало то мо мора да има. И за 20—30 година такве исхране крвни судови им се стврдну и направе као неке тврде рапаве цевке. Мало да их дирнеш оне прсну и ту им је крај! Они то не знају но годинама једу и пију и чини им се да им све добро иде, а не знају шта се у њима догађа.

Ако коме од таквих људи лекар на време примети ту болест, он им онда ускрати такву исхрану. И, онда можете мислити како је таквим људима, кад имају свега доста и гледају очима све, а не смеју да једу. А да нису били прождрљиви и да су имали прозор на трбуху, не би дошло до тога. Није добро бити сиромаш, а није добро бити ни богат а неуредан. Природа строго казни сваку неуредност.

„Болести које произлазе од такве луде исхране зову се: склероза, нервоза, мане срца, песак у бубрезима, камен у жучи, шећерне болести и т. д. За све те болести много мање знају људи, који се хране биљном храном. А и наши нам зуби показују да је наш организам више удешен за биљну храну него ли за животињску.

„Наш организам је као једна машина, али на машини људи промене поједине делове кад се разједу и искваре. А нама, наше срце, стомак, црева, цегерицу ко да измени кад се искваре? Него шта бива: ко их пре времена замори

и исквари, он пре времена сврши са животом, као што се то десило газда Милети.

Истина је то да се снага утрошена радом треба и да надокнади и да људи, који више раде, треба више и да једу. Али је истина и то да људи који мање раде треба мање и да једу. А на против они више једу. И само мисле шта ће где и боље да поједу. Цео им се живот састоји само у једењу. Они мисле њихов је стомак магаре, да могу да натоваре на њега шта хоће. А оно дође време па и то магаре љосне.

„Гледао сам како бездушне газде немају срца ни душе према својим слугама. Хоће да им кожу одеру за оно мало плате што им даду. Па сам гледао распусне масације како траже наслеђену масу, коју је други с муком стекао. Тако исто поједини људи поступају са својим телом. Једу и пију и кад им треба и кад им не треба. Једу и пију више но што им треба, често пута некеме из љубави, „ради друштва“. А погледајте шљиву, крушку, јабуку, да ли она прима више воде и ђубрета „ради друштва“, или колико њој треба. Кад јој претрпате воде и ђубрета више него што њој треба, она пожути и увене. И ми то гледамо свакога дана у природи и не можемо да се поучимо из тога. Како нам је природа лепо наместила сваки орган на своје место, кад се родимо. А после извесног броја година, ми то све разоримо неуредном исхраном. Један прозор на трбуху како би нам све то лепо показао.

Као год што треба умети зарадити хлеб, тако исто треба га умети и појести. Није ни то баш проста ствар *исхрана*. Људи умиру због тога. Умели су да зараде, а нису умели да једу. Има ту читава наука, која говори о томе. Јер кад би сви ти људи подједнако ту науку знали, не би постојала изрека: *Више је људи помрло од јела и пића, него од глади и жеђи.*

Да се задржимо на тој реченици!

Зашто то да људи умиру од једења и пијења. Некеме је веле, смрт ушла на уста. И то је тачно. И то је свакодневно. Нису желудац и црева друм, па да може кроз њих проћи све што се мете у уста. Све што очи виде стомак сваки пут неможе да свари. Истина, то прође, али не без последица. И друм не остаје без трагова од пролазника. Друкчији он изгледа кад редован саобраћај њиме врви, а друкчије кад прођу армије и ратна комора. А ми баш трпамо у наше стомаке читаве профијанте. Један суд кад се много употребљава, он се излиже, провали и мора да се крпи или калајише. Једна машина кад дуго ради, тражи мало одмора и подмазивања. А ми нашем стомаку не дајемо ни тренутка одмора. О калајисању и подмазивању и да не говоримо. Тражимо од њега стално да ради и не дамо му мира ни да-

њу ни ноћу. Баш као и онај кирајџија што није мислио за душу магарету! Ако ико има право да се упореди са магаретом, то има право наш стомак, јер му не дајемо одмора ни колико магарету.

Ми имамо извесне одређене оброке за нашу исхрану, па ипак и мимо њих, по ваздан пијемо: кафе, пиво, вино, ракију и мезетимо у свако доба. Нигде се више не једе и не пије него код нас. Где се код стана и седне одмах се тражи да се нешто попије, или поједе. У цркву се иде и понесе се јело. На сахрану то исто. За стомак нема ни недеље ни празника.

Како он то издржава, то ми гледамо сваког дача, где се сваки трећи човек хвата за стомак и превија, узима капљице, пије минералне воде, трља се, иде у Врњце и купује разне специјалитете да га излечи. И, шта мислите, такви људи свакога другога криве за ту недаћу само не себе. И ако су они сто пута вечерали и онда када нису били гладни, само зато „да се јело не баца“ или да неко лепо јело не поједу без њих, или просто зато што и други тада вечерају. Као да ће свет пропасти ако они тада не вечерају. Не знају да организам прима у себе само оно и онолико колико му треба, све остало као сувишно избаца. Значи да један велики део хране људи трпају у себе само да замарају свој организам и бацају паре на мучење свога рођеног тела.

Народ лепо каже: од чега ситост, од тога и снага. Може ли преситост дати снагу некоме. Зар стомак сам не казује кад му и колико треба хране. Зашто ми на његову штету, „за љубав“ Јанка и Бранка да узимамо и мећемо у себе, што он више не може да подноси, И тако целог века. А тај би век за цело био дужи за неку годину, кад би смо у томе мало мање били прождрљиви.

Наши ревносни читаоци

Тома и Ружа Манић

Лако је бити просвећен човек, ономе који прође кроз све школе. Али није лако просветити се без школе. А овај је човек то успео да постане без школе. И зато је његов таланат зарадио више него многих других. Такви су просветни самоуци били и Вук Караџић, Доситеј Обрадовић и Његош па су достигли до високе научности. Ако се за икога може рећи да му је просвећеност донела и материјалне и моралне користи то се за њега справом може рећи. Од једне једине основне школе постати указни чиновник, то је доиста један успех.

Али то није разлог што смо га ми донели овде. Стварали су себи каријеру и други људи протекцијом или политиком. Мада је он и ту дао један

сјајан пример за углед: Само својим исправним и ревносним радом и *самообразовањем* он је створио себи каријеру.

Него смо га ми унели зато што је велики љубитељ књиге и просвете. И то не од јуче и данас него равно 35 година он се систематски сам просвећује. Кад нам је показао шта је све прочитао за то време и са колико је просветних људи дошао у додир зарад свог просвећивања, што превазилази много више школованих људи, онда смо казали: ето то је оно што смо ми желели постићи нашим просветним радом. Не да целог века људима силом намећемо књиге, него да их они сами *траже*. То је идеални и крајњи циљ просвете. Али то је још оно што се зове реткост међу нашим про-

сечним људима. А кад се једна оваква реткост појави, она се мора забележити. Његова библиотека може слободно да импонује једном квалификованом народном просветитељу. Сви познати популарни провсетитељи били су његови учитељи и путовође у животу.

Пошавши из свога родног места Власотинца још пре 35 годнна, где је само основну школу свршио и одакле ништа друго собом није понео, до оно што је у глави имао, он је себи поставио био овакву једну дилему. „Ја немам чиме да се поносим ни са богаством ни са великом школованошћу. Једино што носим собом моју памет и моју јаку вољу и тежњу за усавршавањем. То ће ми бити једини сапутници и помагачи у животу“.

И слушајаћи та три своја неразднојна друга у животу, он је доспео да прослави 35 годишњицу своје службе. Необична појава за данашње друштво: царинска струка и просвета. Ми имамо пуно људи из других струка ван просвете који неће ни да говоре о просвети а камо ли да мз на који начин улазе у њене проблеме. По неки то сматрају и за неозбиљност, сем своје струке, морити мозак а просветним питањима.

Али они неће да знају за ону Христову причу: Благо онима који су сиромашни духом. А који су то људи сиромашни духом? Да ли не мислите да су то они, који су глупи и ограничени? Не већ они чији је мозак као земља која увек прима воду и душа као сунђер која увек тражи и прима поуке. То су људи који нису никад засићени науком, који нису надувени, напети, уображени, неприступачни и готови за сваку добру ствар па макар они из колибе изашли.

Он је своје делање започео још у Радујевцу као царински чиновник, где се одликовао као велики пионер у растурању Дачићевих књига у народу и где га је као таквога запазио још покојни Краљ Петар и два пут одликовао. У томе га је много потпомагала његова ревносна супруга, носећи и кроз све ратне тегобе просветитељску мисао са књигама у руци. Као такви остали су до краја истрајни. И у томе се састоји њихова величина.

† Катарина С. Каписазовић
добротвор ове књиге

Рађено у Тетову 1870 године од оца Настаса Крстића, учитеља и чувеног националног раденика у Тетову, Призрену и Лесковцу, за време турака, удата била за Сотира Каписазовића, економа болнице, подигла и извела на добар пут четири сина и једну кћер и кад је требала да ужива плодове свога труда, онда је умрла, 13 фебруара 1931 године у 61 години свога живота.

Оставши без мајке одмах по рођењу и осетивши све горчине и суровости живота, још из малена, она је по удаји умела да се снађе и да послужи за пример као мати и домаћица у својој кући.

Племенита по срцу, обдарена разумом, и богата искуством, она је увек умела сваког да посаветује, да утеша, да ослободи, да разговори, да да разлог свакој неизбежности и да нађе кључ решења свакој недоумици.

Срођена са просветом по традицији својој, она је и децу своју оправила на пут просветни и остала њен обожавалац до краја. Књигу је не само ценила него и волела.

Из те благодарности деца њена да би јој сачувала име од заборава, уписала су је, поред осталих просветних, хуманих и културних установа и за добротвора „Народног просветитеља“, који издаде ову књигу за народно просвећивање и сећање на све оне, који помажу књигу и просвету.

Вечан покој доброј и племенитој Кати!

1. Краљевина Југославија	3
2. Један просветни аманет	4
3. Наша реч	5
4. Народни будилник	9
5. Од чега људи живе	11
6. У чему је наша сила	12
7. Мудре изреке	16
8. Пут ка величини	17
9. Један дан на ^в Рожају	18
10. Н ^в водама јонским	20
11. Три најкрупније речи	23
12. Шумадија	23
13. Косово	25
14. Крст живота	27
15. Најбољи занат	27
16. Највећа сметња	28
17. На суд	30
18. Ја као човек	34
19. Под своје	36
20. Једна послушна мајка	40
21. Ишчезавање стида	41
22. Најрентабилније занимање	42
23. Елементарне и људске непогоде	45
24. Рода и мајмунче	46
25. Шта је васпитање	47
26. Света наука	47
27. Вишак људских вредности	48
28. Прозор кроз који се све види	51
29. Најпоузданији пријатељ	52
30. Онима који знају све	55
31. О читању и читачима	57
32. Навика нечитања	58
33. Жалба једне домаће библиотеке	58
34. Дужност према дужностима	60
35. Три чворновита дрвета	61
36. Црни Арапин на путу	63
37. Готовани	64
38. Анђелкова школа	66
39. Једна Академија захвалности	67
40. Зар је умрла...	68
41. Акција са доживотном рентом	69
42. Село с лица и наличја	70
43. Домаћинска кућа и пантљичара	71
44. Једна непроспавана ноћ	71
45. Највећи произвођач	72
46. Његово царство	73
47. Ратарева химна	75
48. Велики и мали сопственик	76
49. Пронађено благо	77
50. Чавке и Чворци	78
51. Триестогодишњи биланс	79
52. Мудре изреке	80
53. Св. Сава и његова културна азбука	81
54. Лична и општа култура	82
55. Културни курбани	83
56. Смисао штедиње	85
57. Рачун пијења и пушења	86
58. Хенрих Форд о алкохолу	86
59. Лек за подмлађивање	87
60. Хигијенска савест	88
61. Једна Божја погрешка	90
62. Наши ревносни читаоци	93
63. Катарина Каписазовић	95

ЦЕНА 10~ ДИНАРА

